

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS
TARNYBOS 2015 METŲ VEIKLOS
ATASKAITA

Vilnius, 2016

TURINYS

I. ĮVADAS	3
II. ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS TARNYBOS VEIKLOS KONTEKSTAS:	
1. STRATEGINIAI VEIKLOS RODIKLIAI (STRATEGINIO PLANO IŠTRAUKA)	4
2. SKUNDŲ NAGRINĖJIMAS IR PAŽEIDIMŲ TYRIMAS	7
<i>Išvados ir rekomendacijos</i>	25
3. NEPILNAMEČIŲ APSAUGA: PAŽEIDIMAI IR JŲ PREVENCIJA	26
<i>Išvados ir rekomendacijos</i>	34
4. EKSPERTINIS VERTINIMAS IKITEISMINIUOSE TYRIMUOSE	35
<i>Išvados ir rekomendacijos</i>	40
5. TEISĖKŪROS INICIATYVOS	41
<i>Išvados ir rekomendacijos</i>	44
III. PRIEDAI	45

I. ĮVADAS

Ši žurnalistų etikos inspektoriaus metinė veiklos ataskaita Lietuvos Respublikos Seimui teikiama žurnalistų etikos inspektoriaus įsteigimo ir veiklos 20–mečio sukakties išvakarėse.

Dar 1996 m. liepos 2 d. priėmus pirmosios redakcijos *Visuomenės informavimo įstatymą*, patvirtinus pirmąjį – *Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos* – kodeksą buvo įsteigta žurnalistų etikos inspektoriaus pareigybė, beje, kur kas anksčiau nei lygių galimybių kontrolieriaus ar vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus. Kad ir kaip keistai anuomet ir šiandien skambėtų žurnalistų inspektavimas, žengiant nepriklausomybės, o kartu ir nepriklausomos žiniasklaidos keliu šalia šios pareigybės įkurta ir visa tarnyba. Šiandien „žurnalistikų inspekcijos“ reikia ne visiems. Kai kam būtų dar geriau, kad jos nebūtų. Tačiau jos reikalingumas nepaneigtas eilę metų. Būta šios pareigybės skeptikų, būta kritikų, tačiau akistatoje su nesąžininga žurnalistų ar žiniasklaidos veikla pasigirdavo ir netikėtų klausimų: „ką gali žurnalistų etikos inspektorius?“ Ir šiandien tarsi ginantis tenka pripažinti, kad inspektorius nestato kartuvių redaktoriams miesto aikštėse, neplaka žurnalistų ir nesodina prasikaltusių rašėjų į kalėjimą. Inspektoriaus vaidmuo – vertinti paskleistą informaciją ir tai daryti plačiame saviraiškos laisvės kontekste – *teisės kritikuoti, teisės šokiruoti, teisės prisiminti, teisės provokuoti ir teisės suklysti* akivaizdoje. Pirma surinkti įrodymus, ir tik tada vertinti. Ir jokia būdu ne atvirkščiai. Kad ir kaip kai kas norėtų tai apversti.

Veiklos žurnalistų etikos inspektoriumi nestinga. Ir nesvarbu, kad šiai pareigybei panaikintas teisinio išsilavinimo reikalavimas. Tai netrukdo inspektoriumi rašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus; vertinti asmens garbės ir orumo pažeidimus, kartais primenant pačiam asmeniui, kad jis savo garbę ir orumą ar privatumą prarado dar tuomet, kai darė nusikaltimą; ginčytis su prokurorais ir įrodinėti jiems, kad saviraiškos laisvė vis dėlto nėra absoliuti teisė, o neapykantos kurstymas gali būti ir skleidžiant nuomonę, kad ir kaip nuoširdžiai tuo netikėtų jos autorius; sugebėti nesuklysti taikant skylėtą Visuomenės informavimo įstatymą naujiems informacijos sklaidos būdams ir priemonėms; gintis teisme siekiant įrodyti savo sprendimo pagrįstumą; spręsti ginčus tarp nesutaikomų šalių ir t.t.

Ir vis dėlto ši ataskaita patvirtina – visuomenės informavimo procesus būtina prižiūrėti. Būtina principingai įvertinti tuos reiškinius, kurie turi tik kažką bendra su laisve, bet nieko bendra su atsakomybe. Būtina raudonai nubrėžti ribas, už kurių prasideda ne idėjų laisvė ar nuomonių įvairovė, bet prekyba informacija ir poveikiu.

Žurnalistų etikos inspektoriaus teisė nagrinėti Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus visuomenės informavimo priemonėse ir platus pastarųjų priemonių traktavimas lemia, kad skundai žurnalistų etikos inspektoriumi gali būti pateikti dėl bet kokios viešai paskleistos informacijos.

2015 metais daugiausia skundų (71 proc.) pateikta dėl internete paskelbtos informacijos. Atitinkamai čia nustatyta ne tik Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų, bet ir nusikalstamos saviraiškos – neapykantos kalbos – atvejų.

Nuo 2015-07-10 panaikinus baudžiamąją atsakomybę už asmens įžeidimą neliko galimybės teismo keliu apsiginti nuo viešo įžeidimo. Šią teisės spragą inspektorius pildo kartu su šia ataskaita teikdamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 2.24¹ straipsniu įstatymo projektą, kuriuo už asmens įžeidimą siekiama nustatyti civilinę atsakomybę, turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą.

Be kita ko, Visuomenės informavimo įstatyme nustačius, kas yra rimtas profesinis pažeidimas, būtina su juo susieti viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veiklos apribojimų pagrindus.

Taigi, minint žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos 20–metį, Jūsų dėmesiui šio pareigūno 2015 metų veiklos ataskaita.

II. ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS TARNYBOS VEIKLOS KONTEKSTAS

1. STRATEGINIAI VEIKLOS RODIKLIAI

(Ištrauka iš Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos 2016–2018 metų strateginio veiklos plano)

1. MISIJA

Užtikrinti, kad visuomenės informavimo srityje būtų gerbiamos žmogaus teisės ir laisvės, ugdyti visuomenės pilietiškumą, kritišką požiūrį į visuomenės informavimo procesus, kelti visuomenės teisinį sąmoningumą, žmogaus teisių suvokimą, puoselėti darnius viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų santykius su visuomene, skatinti viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų atsakomybę.

2. VEIKLOS PRIORITETAI

1. *Reorganizuoti* Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą į Visuomenės informavimo kontrolieriaus įstaigą, siekiant veiklos principų suderinimo su kitų Lietuvos Respublikos Seimui atskaitingų pareigūnų (kontrolierių) ir jų vadovaujамų institucijų veiklos principais.

2. *Organizuoti* mokymus žiniasklaidos atstovams ir skatinti visuomenės informacinį raštingumą.

3. *Kelti* įstaigos valstybės tarnautojų ir darbuotojų kvalifikaciją.

Asignavimai veiklos prioritetams įgyvendinti

Nr.	Prioriteto pavadinimas	Asignavimai, tūkst. Eur
1.	<i>Reorganizuoti</i> Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą į Visuomenės informavimo kontrolieriaus įstaigą ir užtikrinti efektyvesnę tarnybos veiklą	329,6
2.	<i>Organizuoti</i> mokymus žiniasklaidos atstovams ir skatinti visuomenės informacinį raštingumą	8,0
3.	<i>Kelti</i> įstaigos valstybės tarnautojų ir darbuotojų kvalifikaciją	4,4

3. PAGRINDINĖS TEISĖKŪROS INICIATYVOS

1. *Parengti* ir pateikti Lietuvos Respublikos Seimui Visuomenės informavimo kontrolieriaus įstatymo projektą ir pasiūlymus dėl kitų teisės aktų, numatančių Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos reorganizavimą į Visuomenės informavimo kontrolieriaus įstaigą.

2. *Parengti* ir pateikti Lietuvos Respublikos Seimui Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo projektą.

3. *Parengti* Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme numatytų kriterijų ir ribojimų taikymo rekomendacinio pobūdžio gaires.

4. *Inicijuoti* teisės aktų, numatančių Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos priskyrimą II įstaigų grupei pagal Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtintą sąrašą, pakeitimus.

4. VEIKLOS EFEKTYVUMO DIDINIMO KRYPTYS

2016–2018 metais veiklos efektyvumą numatoma didinti šiais būdais:

1. Sutrumpinti pažeidimų tyrimo terminą ($\leq 2,5$ mėn.);
2. Sutrumpinti išvadų pateikimo terminą dėl draudžiamos informacijos (≤ 10 d. d.);
3. Gerinti žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų vykdymą (≥ 67 proc.);
4. Plačiau taikyti mediaciją skundų nagrinėjimo / pažeidimų tyrimo procedūrose;
5. Vienodinti viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų konsultavimą;
6. Organizuoti žiniasklaidos mokymus (≥ 3 mokymai / metus);
7. Skatinti visuomenės informacinį raštingumą ir teisinį švietimą (≥ 3 mokymai / metus);
8. Skatinti viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) redakcinę atsakomybę;
9. Skatinti tarptautinį bendradarbiavimą;
10. Kelti įstaigos valstybės tarnautojų ir darbuotojų kvalifikaciją;
11. Apjungti Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje įsteigtus Viešosios informacijos ekspertizės ir Dokumentų, stebėsenos ir analizės skyrius.

5. STRATEGINIAI TIKSLAI IR PROGRAMOS

STRATEGINIS TIKSLAS

Žmogaus teisių apsauga visuomenės informavimo priemonėse

PROGRAMA

Žmogaus teisių apsaugos užtikrinimas visuomenės informavimo priemonėse, žurnalistų etikos inspektoriui įgyvendinant įstatymuose nustatytas funkcijas

Asignavimai (iš viso): 342 tūkst. Eur

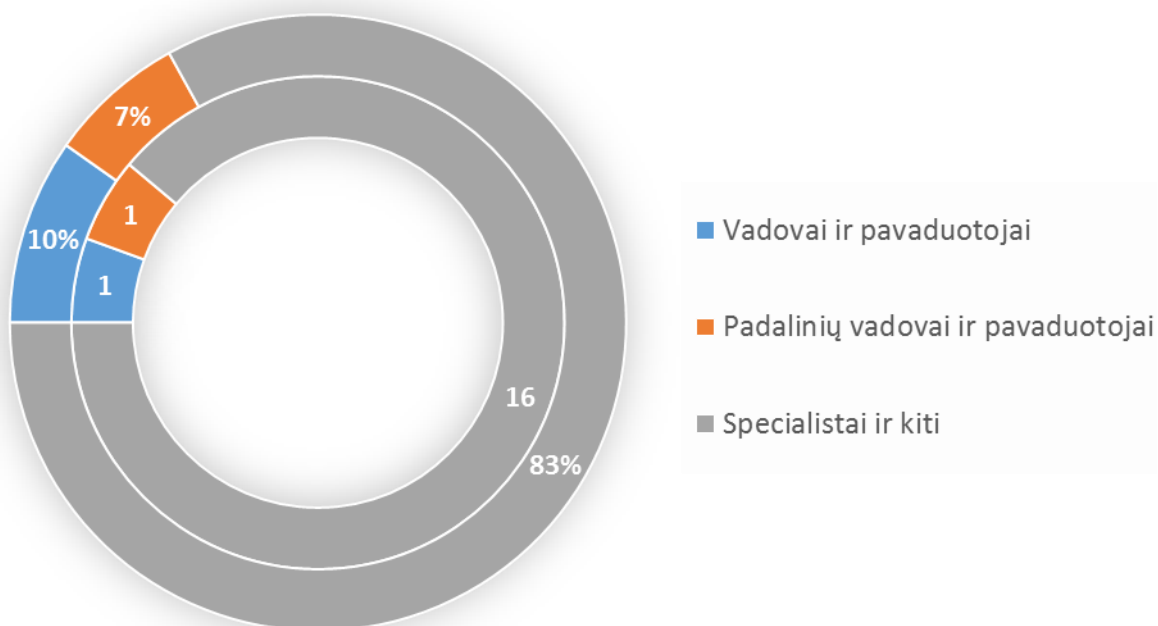
Iš jų darbo užmokesčiui: 225 tūkst. Eur

6. ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje patvirtintas didžiausias leistinas etatų skaičius – 18,5 (neskaitant įstaigos vadovo pareigybės), iš kurių karjeros valstybės tarnautojų – 13, darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis – 5,5.

2016–2018 metais strateginiam tikslui siekti planuojama panaudoti etatų skaičių – 17 (neskaitant įstaigos vadovo pareigybės).

	2015 metų (patvirtintas)	2016 metų	2017 metų	2018 metų
Pareigybių skaičius (įskaitant įstaigos vadovo pareigybę), <i>vnt.</i>	16	18	18	18
Išlaidos darbo užmokesčiui, <i>tūkst. Eur</i>	201,518	225,0	225,0	225,0

Vidinė diagramos dalis žymi pareigybių skaičių, išorinė – darbo užmokesčio dalį (proc.)

7. VALDYMO IŠLAIDOS

1 lentelė. 2016 metų programų asignavimai ir valdymo išlaidos

Nr.	Programos pavadinimas	2016 metų asignavimai, tūkst. Eur			
		iš viso	iš jų		
			išlaidoms		turtui įsigyti
			iš viso	iš jų darbo užmokesčiui	
1.	Žmogaus teisių apsaugos užtikrinimas visuomenės informavimo priemonėse, žurnalistų etikos inspektoriui įgyvendinant įstatymuose nustatytas funkcijas	342,0	342,0	225,0	0
	iš jų valdymo išlaidos	342,0	342,0	225,0	0
	Iš viso asignavimų programoms	342,0	342,0	225,0	0
	iš jų valdymo išlaidos	342,0	342,0	225,0	0
	Valdymo išlaidų dalis, proc.	100	100	100	100

2. SKUNDŲ NAGRINĖJIMAS IR PAŽEIDIMŲ TYRIMAS

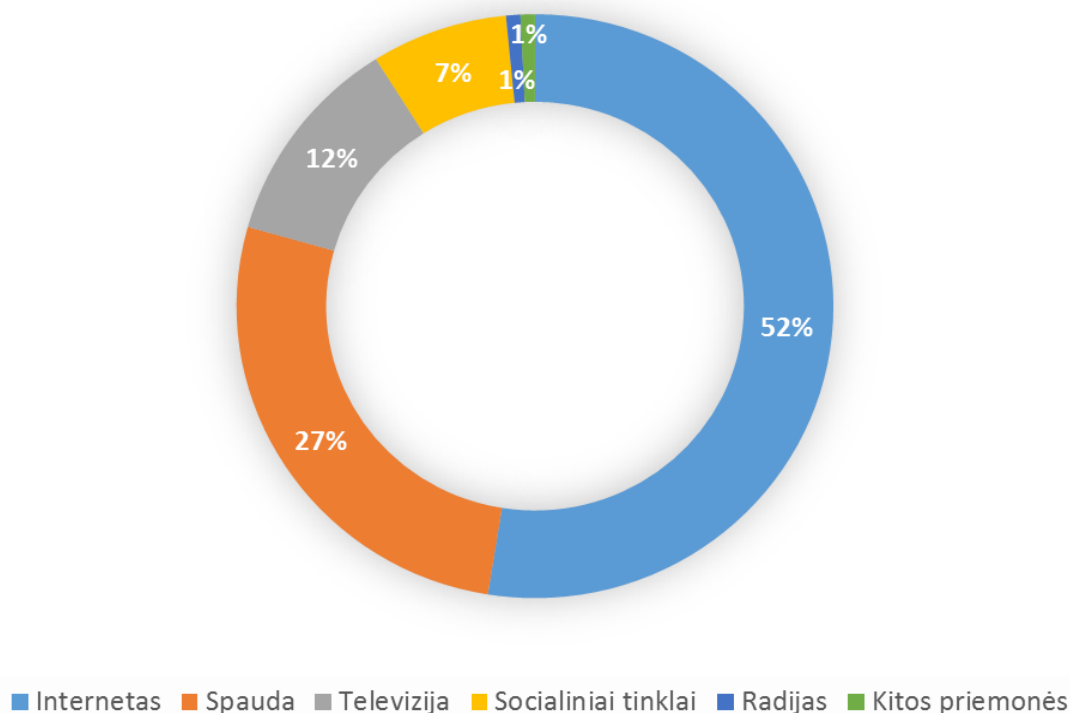
2015 m. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai buvo pateikta 218 skundų dėl visuomenės informavimo priemonėse paskleistos informacijos. Visuomenės informavimo priemonė – laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos programa, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama informacija (Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 84 dalis).

Žurnalistų etikos inspektoriaus teisė nagrinėti Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimus visuomenės informavimo priemonėse ir platus pastarųjų priemonių traktavimas lemia, kad skundai žurnalistų etikos inspektoriui gali būti pateikti dėl bet kokios viešai paskleistos informacijos.

2015 metais daugiausia skundų (154) pateikta dėl internete paskelbtos informacijos, iš jų 19 – dėl socialiniuose tinkluose paskleistos informacijos. Spaudoje paskelbta informacija sudarė 27 proc. arba 69 skundus, televizijos programose – 12 proc. arba 30 skundų (žr. 1–2 diagramas, 7–8 psl.).

1 diagrama

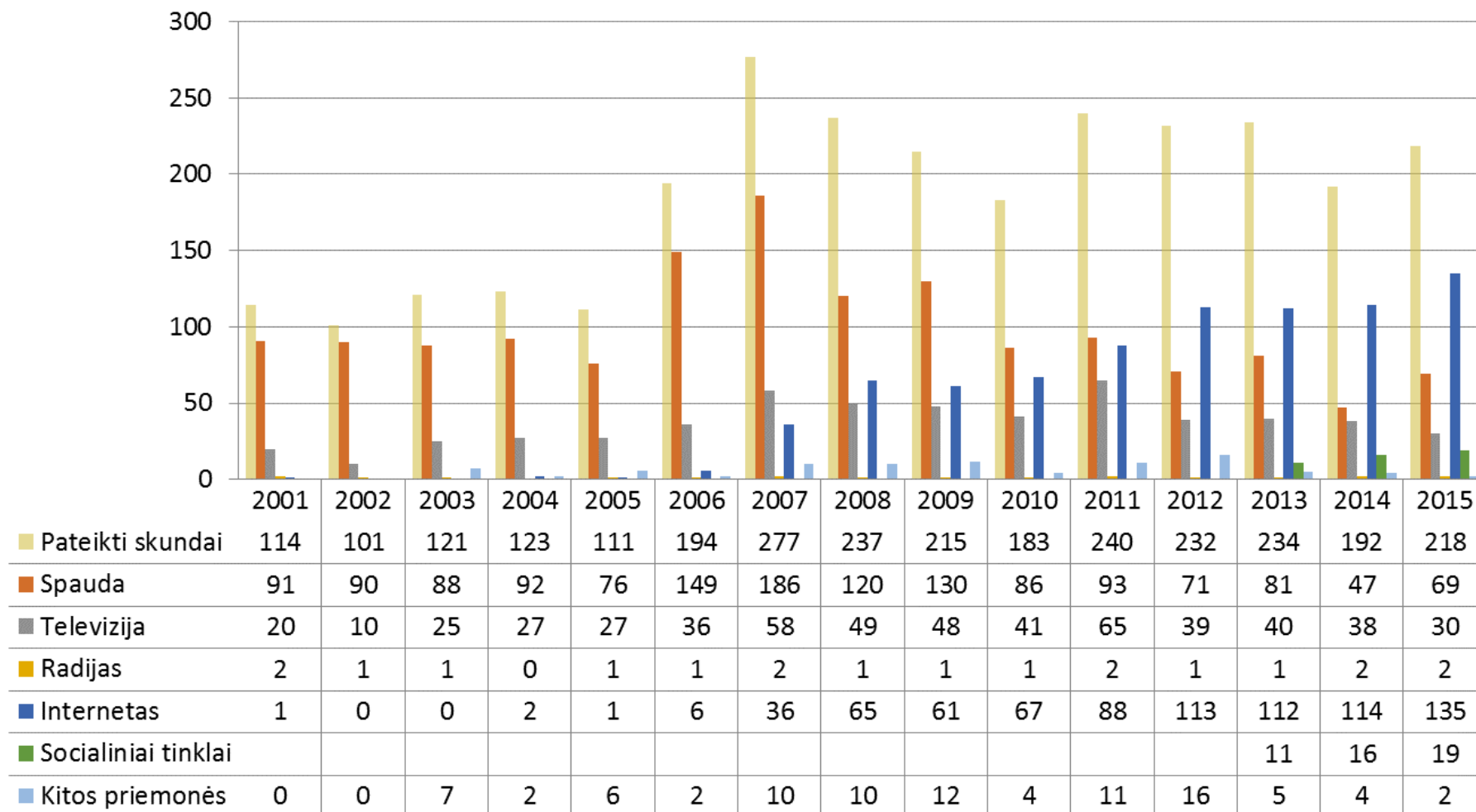
Skundai pagal visuomenės informavimo priemones

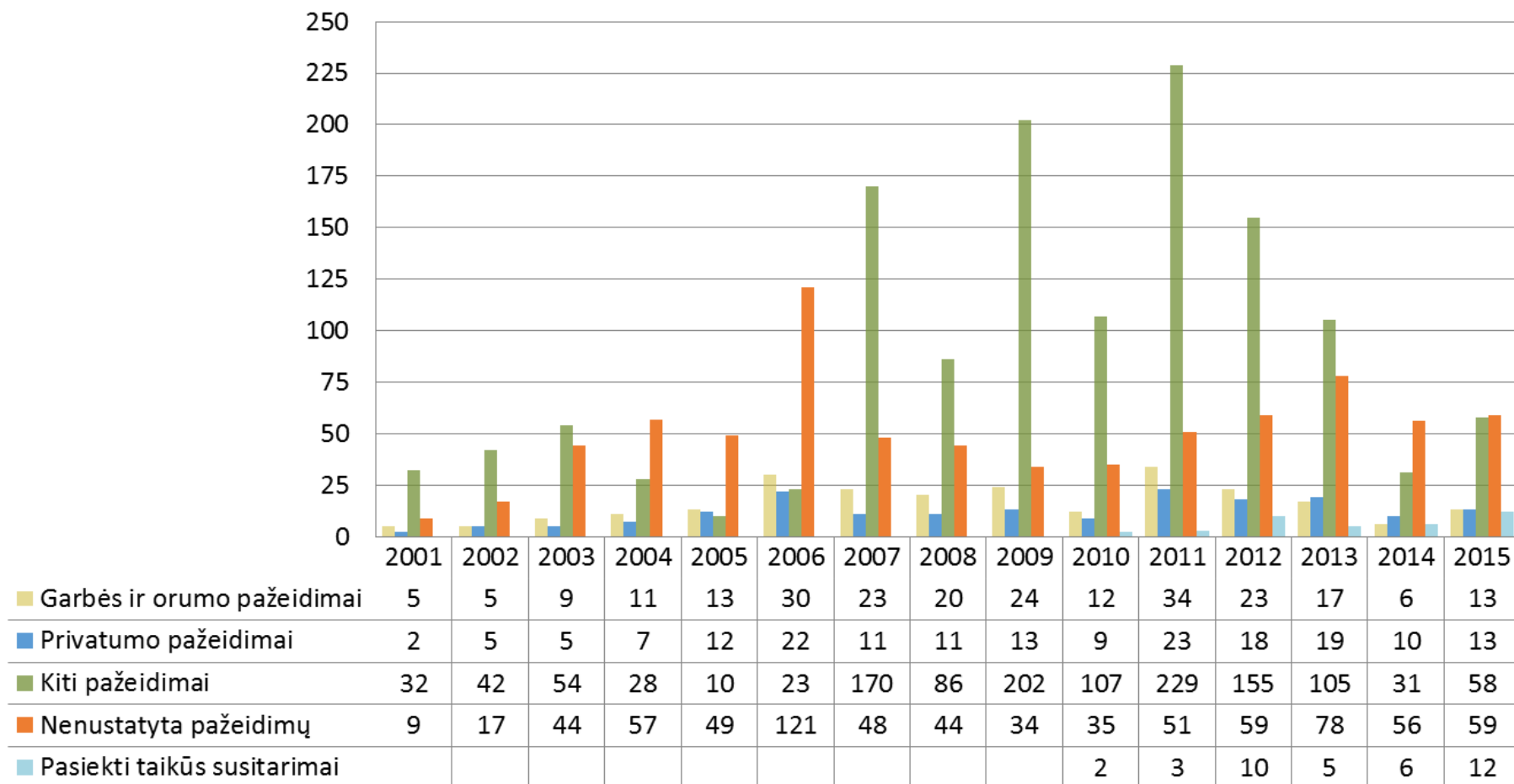
Atlikus pateiktų skundų tyrimus buvo priimti 135 sprendimai, kuriais nustatyta: 13 – asmens garbės ir orumo pažeidimų, 13 – privatumo pažeidimų, 58 – nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidos ir kitų visuomenės informavimo principų pažeidimai. Nepagrįštais pripažinti 59 skundai.

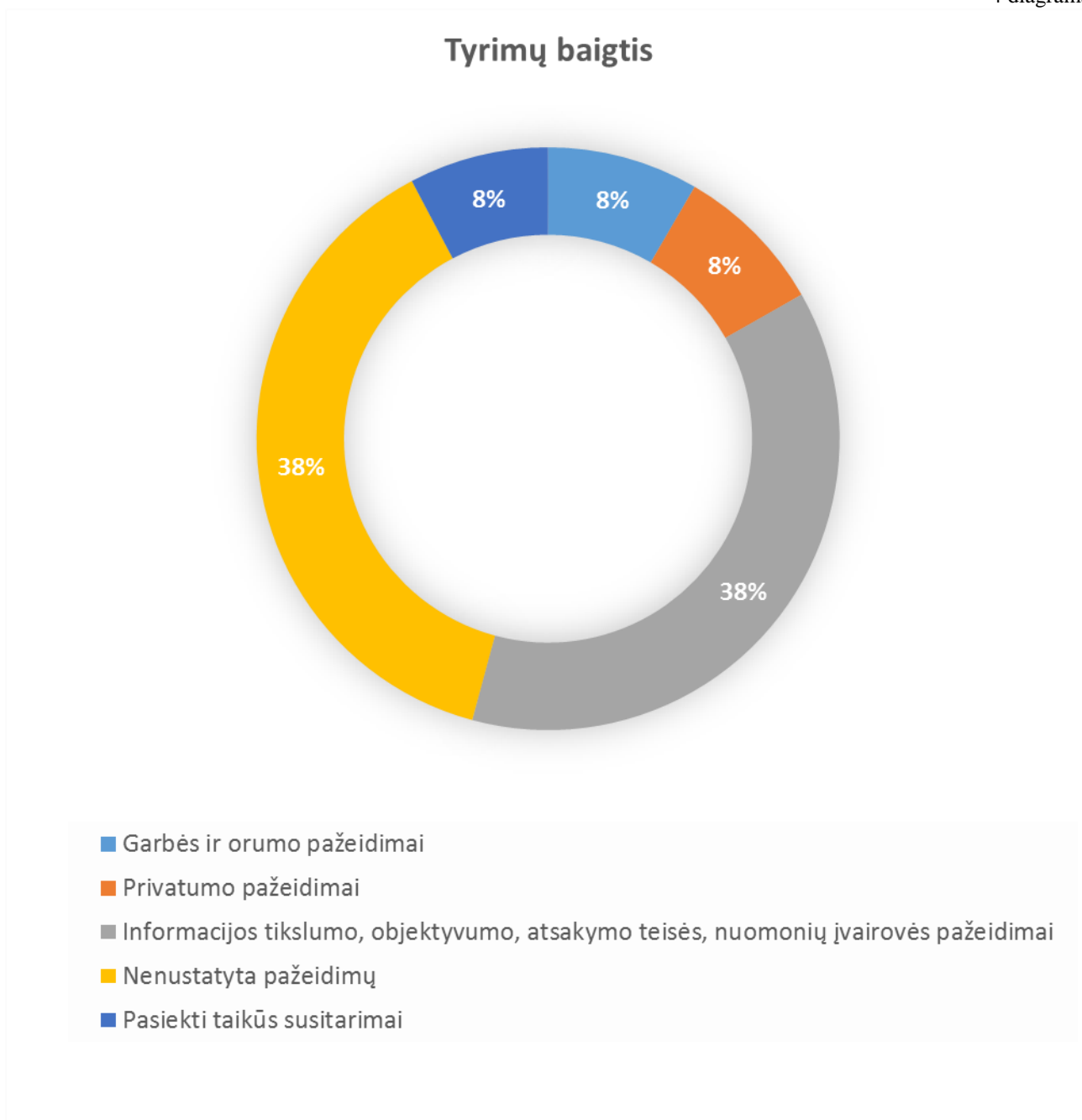
Apžvelgiant 2015 metais Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje gautų ir išnagrinėtų skundų rezultatus darytina išvada, kad pažeidimų, palyginti su 2014 metais, padaugėjo: privatumo pažeidimų skaičius beveik nekito, tačiau garbės ir orumo pažeidimų nustatyta dvigubai daugiau, kitų pažeidimų daugėjo taip pat beveik dvigubai – nuo 31 iki 58 (žr. 2–4 diagramas, 8–10 psl.).

Skundų charakteristika

Pažeidimų charakteristika

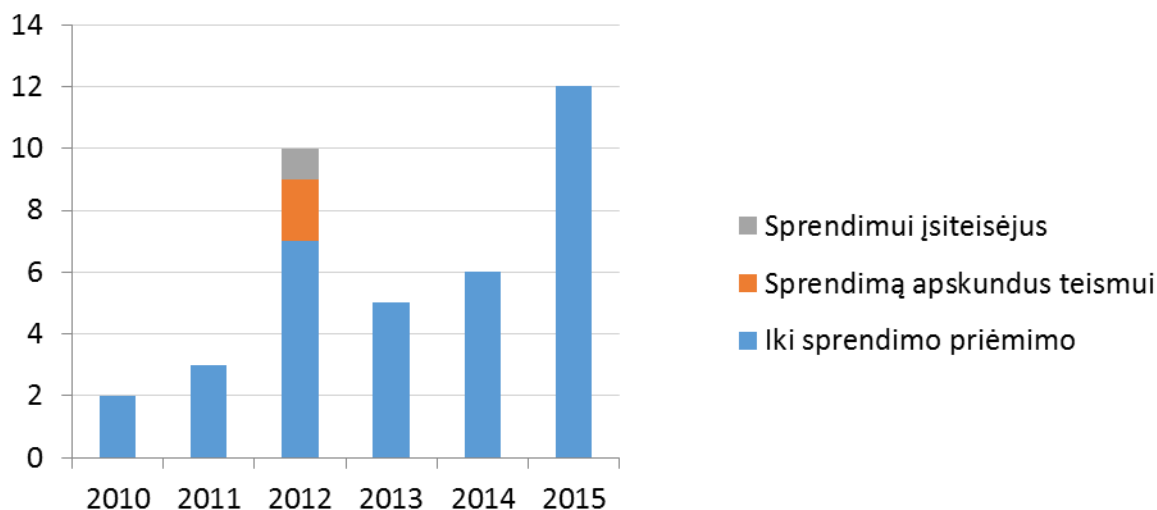

Asmeniui pateikus skundą žurnalistų etikos inspektoriui, kilusį ginčą pirmiausia siekiama išspręsti taikiai. Ir nors tokios rūšies sprendimas, kuriuo būtų patvirtinamas taikus šalių susitarimas, Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 3 dalyje tiesiogiai nenumatytas, žurnalistų etikos inspektoriaus veikloje toks sprendimas pradėtas efektyviau taikyti nuo 2010 metų. Jis įmanomas tuomet, kai viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) sutinka su padarytu pažeidimu, jį pašalina (pvz., paneigia ar patikslina viešai paskelbtą informaciją, panaikina tam tikrus duomenis, ištaiso kitas klaidas paskleistoje informacijoje), o pareiškėjas atsiima pateiktą skundą, nes pagrindiniai jo skundo reikalavimai įvykdomi (Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 9 dalies 6 punktą).

Ataskaitiniu laikotarpiu tarpininkaujant žurnalistų etikos inspektoriui 12 skundų tyrimų buvo baigti taikiu susitarimu (žr. 5 diagramą, 11 psl.). Šis skaičius kol kas didžiausias per visus ankstesnius žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos metus.

Taikūs susitarimai (*mediacija*)

2015 metais viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams, kitiems viešosios informacijos sklaidimu suinteresuotiems asmenims suteiktos 337 konsultacijos. Dažniausiai viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) konsultavosi dėl Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų taikymo, taip pat dėl privataus pobūdžio informacijos ir asmens duomenų sklaidimo visuomenės informavimo priemonėse teisėtumo.

Dėl nuolat kylančių klausimų, susijusių su Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų taikymu, 2015 m. pabaigoje Žurnalistų etikos inspektoriatas kartu su Lietuvos radijo ir televizijos komisija sudarė neformalią darbo grupę siekiant parengti naujos redakcijos *Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme numatytų kriterijų ir ribojimų taikymo rekomendacinio pobūdžio gaires*, t. y. neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos klasifikavimo ir žymėjimo instrumentą, paaiškinantį viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, kitiems visuomenės informavimo sektoriaus dalyviams informacijos klasifikavimo kategorijų turinį, reikšmę, atitinkamai informacijos kategorijai taikomus informacijos apribojimus ir informacijos tinkamumą tam tikroms nepilnamečių grupėms pagal amžių.

2015 m. visuomenės informavimo srityje vyko reikšmingi teisinio reglamentavimo pokyčiai. Vienos Visuomenės informavimo įstatymo pataisos įsigaliojo **2015-10-01**, kitos – **2016-01-01**.

[Nuo 2015 m. spalio 1 d. įsigaliojusiomis įstatymo pataisomis](#)¹ sustiprinta draudžiamos skleisti informacijos (Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnis) kontrolė, ypač radijo ir televizijos programų transliavimo ir retransliavimo srityje, Lietuvos radijo ir televizijos komisijai nustatytas kompetentingos institucijos statusas vertinant tam tikros draudžiamos informacijos turinį, reglamentuota, kokie Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimai prilygsta rimtam profesiniam pažeidimui dėl kurio viešosios informacijos rengėjui (skleidėjui) negali būti teikiama valstybės parama per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą ir t.t.

¹ Žr. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 24, 27, 31, 32, 33, 34, 34-1, 41, 46, 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40-2 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymą, Nr. XII-1731.

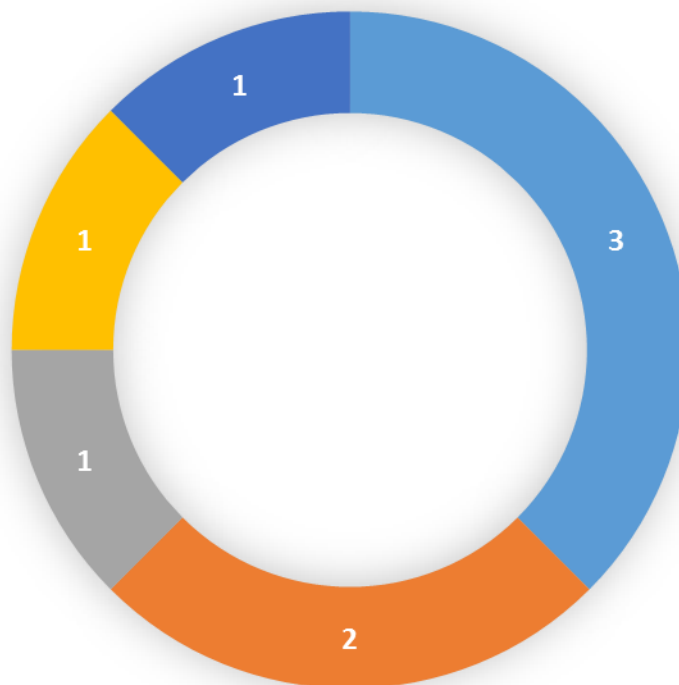
Kaip minėta, Visuomenės informavimo įstatymo pataisomis nuo 2015-10-01 įtvirtinta rimto profesinio pažeidimo samprata: *viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas, kuriam šio įstatymo nustatyta tvarka buvo skirta bauda arba taikytos šiame įstatyme numatytos kitos poveikio priemonės už šio įstatymo 19 straipsnio 1, 2 ir (ar) 3 dalies pažeidimą, vienerius metus nuo paskutinio pažeidimo nustatymo dienos laikomas rimtą profesinį pažeidimą padariusiu viešosios informacijos rengėju ir (ar) skleidėju* (Visuomenės informavimo įstatymo 27 straipsnio 3 dalis).

2015 metais žurnalistų etikos inspektorius, atlikdamas jam pavestas funkcijas, rimtą profesinį pažeidimą (nustatytą Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1–3 dalyse) savo įsiteisėjusiu sprendimu nustatė 8 atvejais šešių viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų), kurie yra juridiniai asmenys, veikloje (žr. 6 diagramą).

Pažymėtina, kad svarstant minėtą Visuomenės informavimo įstatymo nuostatą žurnalistų etikos inspektorius rimtu profesiniu pažeidimu siūlė laikyti ir pagrindinių visuomenės informavimo principų (Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio) pažeidimus, tačiau tokiam siūlymui, prieštaraujant žiniasklaidos sektoriaus dalyviams, nebuvo pritarta.

6 diagrama

Rimtą profesinį pažeidimą padarę skleidėjai

- UAB "Lrytas"
- UAB "Lietuvos rytas"
- UAB "Lietuvos ryto" televizija
- UAB "Respublikos" leidiniai
- UAB "Laisvas ir nepriklausomas kanalas"

Remiantis minėtomis įstatymo pataisomis tiek Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, tiek Lietuvos radijo ir televizijos komisija, kaip atsakingos už visuomenės informavimo sritį kontrolės institucijos, įpareigotos išnagrinėti vartotojo prašymus dėl neskelbtinos informacijos (nustatytos Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnyje) ir ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos informuoti prašymą pateikusį asmenį apie nagrinėjimo rezultatus; jeigu prašyme nurodytos aplinkybės pasitvirtina, pranešęs asmuo apie tai informuojamas, o minėtos institucijos per 20 darbo dienų nuo prašymą pateikusių asmens informavimo dienos priima sprendimą, kuriuo patvirtinamas neskelbtinos informacijos paskelbimo ir (ar) paskleidimo faktas ir kuriame nurodomos objektyviai būtinos poveikio priemonės, taikytinos viešosios informacijos rengėjui ir (ar) skleidėjui. Ši įstatymo nuostata įpareigoja žurnalistų etikos inspektorius operatyviau nei kitais atvejais, kuomet inspektorius yra pateikiamas skundas dėl kitų įstatymo pažeidimų, atlikti tyrimą, kai asmuo kreipiasi dėl draudžiamos skleisti informacijos.

Per 2015 metus taikant minėtą pagreitinto tyrimo procedūrą buvo ištirti keli atvejai. Tačiau nei vienu iš jų vartotojų pranešimuose nurodytos aplinkybės nepasitvirtino – inspektorius nenustatė, kad būtų skleidžiama įstatymu draudžiama informacija.

Dar iki Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtinant griežtesnes sankcijas radijo ir (ar) televizijos transliuotojams / retransliuotojams iškilę klausimų, kokiais atvejais ir kokiomis aplinkybėmis gali būti ribojama kitų viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veikla, kuriai pagal įstatymą nereikalinga licencija.

Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnyje nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo), išskyrus radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojus ir (ar) retransliuotojus, veiklą gali laikinai sustabdyti arba nutraukti teismas, jeigu viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas pažeidžia šio įstatymo 19 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas (52 straipsnio 1 dalis); priimdamas sprendimą dėl laikino viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo veiklos sustabdymo, teismas gali nustatyti ne ilgesnį kaip vieno mėnesio veiklos sustabdymo terminą laikraščių redakcijoms ir ne ilgesnį kaip trijų mėnesių – žurnalų redakcijoms (52 straipsnio 2 dalis).

2015 m. į žurnalistų etikos inspektorius buvo kreiptasi dėl Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnio nuostatų taikymo prašant pateikti išvadą dėl to, ar (1) konkretaus viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) – vieno laikraščio ir jo interneto svetainės valdytojo – elgesys, t. y. nuolatinis asmens garbės ir orumo pažeidimas visuomenės informavimo priemonėje, sudaro prielaidas kreiptis į teismą su prašymu taikyti Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnyje numatytas sankcijas, taip pat ar (2) numatytų sankcijų taikymas konkrečiu atveju būtų adekvatus.

Pateikdamas nuomonę dėl nagrinėjamo turinio įstatymo nuostatų taikymo žurnalistų etikos inspektorius pirmiausia pažymėjo, jog aptartos įstatymo nuostatos numato išimtinę teismo teisę spręsti dėl viešosios informacijos rengėjo ir skleidėjo (išskyrus radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojus ir retransliuotojus), veiklos (1) *laikino sustabdymo* arba (2) *nutraukimo* esant Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatų pažeidimams. Pasisakydamas dėl jungtuko „ir“, reiškiančio būtiną sąlygą, panaudojimo žurnalistų etikos inspektorius pažymėjo, jog šiuo atveju turėtų būti taikomas ne lingvistinis, bet sisteminis teisės normos turinio aiškinimas. Priešingu atveju viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) veiklos apribojimo atveju būtų privalu nustatyti ne tik Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies, bet ir šio straipsnio 2 dalies pažeidimą. Iliustruojant pavyzdžiu, tai reikštų, jog viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) veikloje nustatytas viešą karo propagandą ar karo kurstymą (Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punktas), nebūtų galimybės stabdyti jo veiklą, jei nebūtų nustatyta ir kitokio pobūdžio – Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje apibrėžta – informacija. Tačiau sistemiškai aiškinant Visuomenės informavimo įstatymo 19 ir 52 straipsnių nuostatas [kitų šio įstatymo normų](#)

(pvz., 27 str. 3 d.; 31 str. 15 d. 2 p.²), taip pat kitų teisės aktų (pvz., Konstitucijos 25 straipsnio, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio 2 dalies) požiūriu, manytina, kad viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veiklos stabdymas ar nutraukimas galimi skleidžiant draudžiamą informaciją, kuri žalinga ne tik visai visuomenei, bet ir pavieniams jos subjektams.

Jei Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje apibrėžta informacija, kurioje [a] raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką (1 *punktas*); [b] skatinama kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenitetą, jos teritorijos vientisumą, politinę nepriklausomybę (2 *punktas*); [c] skleidžiama karo propaganda, kurstomas karas ar neapykanta, tyčiojimas, niekinimas, kurstymas diskriminuoti, smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl amžiaus, lyties, lytinės orientacijos, etninės priklausomybės, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar religijos pagrindu (3 *punktas*); [d] platinama, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, lytiniai iškrypimai (4 *punktas*); [e] propaguojami ir (ar) reklamuojami žalingi įpročiai ir narkotinės ar psichotropinės medžiagos (5 *punktas*), yra žalinga visai visuomenei, tai šio įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje apibrėžta informacija (išskyrus dezinformaciją) – šmeižianti, įžeidžianti žmogų, žeminanti jo garbę ir orumą – daugiau žalinga pavieniams asmenims. Be to, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – Konvencija) numatyti saviraiškos laisvės ribojimo pagrindai taip pat tarpusavyje yra *alternatyvūs*: valstybės saugumo, teritorinio vientisumo užtikrinimas, visuomenės interesų apsauga, nusikaltimų ir viešosios tvarkos pažeidimų prevencija, žmonių sveikatos ar moralės, asmenų garbės ar teisių apsauga, apsauga nuo įslaptintos informacijos atskleidimo, teisminės valdžios autoriteto ir nešališkumo užtikrinimas. Tai reiškia, kad naudojimosi saviraiškos laisve ribojimas pagal Konvenciją gali būti grindžiamas bet kuriuo vienu iš joje išvardytų pagrindų. Todėl, inspektoriaus manymu, ir Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnyje numatytos sankcijos gali būti taikomos alternatyviai, t. y. ir dėl įstatymo 19 straipsnio 1 dalies, ir dėl įstatymo 19 straipsnio 2 dalies pažeidimų. Tačiau siekiant išvengti bet kokio prieštaravimo ar skirtingo įstatymo nuostatų traktavimo Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje greta jungiamojo žodžio „ir“ turėtų atsirasti taikymo alternatyvą nurodantis jungiamasis žodis. Be kita ko, atsižvelgiant į 2015-10-01 įsigaliojusias Visuomenės informavimo įstatymo pataisas ir viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veiklos apribojimus siejant su rimtų profesinių pažeidimų padarymu, būtina praplėsti minėtų ribojimų pagrindus:

„52 straipsnis. Viešosios informacijos rengėjų ir (ar) skleidėjų veiklos sustabdymas arba nutraukimas

1. Viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo, išskyrus radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojus ir (ar) retransliuotojus, veiklą gali laikinai sustabdyti arba nutraukti teismas, jeigu viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas pažeidžia šio įstatymo 19 straipsnio 1, 2 ir (ar) 3 dalių nuostatas.

2. Priimdamas sprendimą dėl laikino viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo veiklos sustabdymo, teismas gali nustatyti ne ilgesnį kaip vieno mėnesio veiklos sustabdymo terminą laikraščių redakcijoms ir ne ilgesnį kaip trijų mėnesių – žurnalų redakcijoms.

3. Viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo veikla gali būti teismo nutraukiama tuo atveju, jei per pastaruosius 12 mėnesių teismas jau buvo bent kartą sustabdęs jo veiklą.“

² žr. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19, 22, 24, 27, 31, 32, 33, 34, 34¹, 41, 46, 47, 48 straipsnių pakeitimo ir 40² straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymą, 2015-05-21, Nr. XII-1731.

Pasisakydamas dėl Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje numatytų sankcijų taikymo adekvatumo (proporcingumo), kai laikraštyje ne kartą buvo pažeista asmens garbė ir orumas, žurnalistų etikos inspektorius pažymėjo, jog saviraiškos laisvė nėra absoliuti. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Saviraiškos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinio pobūdžio priemonė. Ribojimo išimtinumas pasižymi tuo, kad Konstitucijoje nustatytų galimų ribojimo pagrindų negalima aiškinti jų išplečiant, o Konstitucijoje įtvirtintas būtinumo kriterijus suponuoja tai, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, apimtis turi atitikti siekiamą tikslą.

Viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo veiklos stabdymas ar ribojimas – kraštutinės poveikio priemonės. Todėl jos galimos tais atvejais, kai pažeidimo negalima pašalinti kitais būdais. Asmens garbės ir orumo pažeidimo visuomenės informavimo priemonėje atveju nepaneigus tikrovės neatitinkančios, asmens garbę ir orumą žeminančios informacijos arba atsisakius išspausdinti tokios informacijos paneigimą, galimos kelios šios teisės gynimo alternatyvos: 1) pradedant administracinio teisės pažeidimo, numatyto Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 187¹³ straipsnyje, procedūrą dėl inspektoriaus priimto sprendimo nevykdymo, kai sprendimu pareiškiamas reikalavimas paneigti tikrovės neatitinkančią, asmens garbę ir orumą žeminančią informaciją arba 2) kreipiantis į teismą Visuomenės informavimo įstatymo 44 straipsnio 6 dalyje nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas savo nutarimuose yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas atsakomybę už teisės pažeidimus, privalo laikytis Konstitucijoje įtvirtintų principų; nustatydamas sankcijų už įstatymų pažeidimus dydžius, įstatymų leidėjas yra saistomas teisingumo ir teisinės valstybės konstitucinių principų, kitų konstitucinių reikalavimų; visa teisės sistema turi būti grindžiama konstituciniu teisinės valstybės principu, kuris suponuoja ir nustatytos teisinės atsakomybės proporcingumą. Už teisės pažeidimus nustatomos poveikio priemonės (1) turi būti proporcingos teisės pažeidimui, (2) turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, (3) neturi varžyti atitinkamo subjekto akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti.

Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai reiškia ir tai, kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus nustatytų nuobaudų turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija). Šie principai neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos teisės pažeidimui bei siekiamam tikslui. Tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp teisės pažeidimų ir už šiuos pažeidimus nustatytų nuobaudų turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija); aptariamais principais taip pat neleidžia nustatyti už teisės pažeidimus tokių nuobaudų, taip pat ir tokio dydžio baudų, kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui ir siekiamam tikslui.

Vadovaujantis konstituciniais teisingumo ir teisinės valstybės principais įstatymuose už įstatymų pažeidimus nustatomos baudos turi būti tokio dydžio, koks yra būtinas siekiant teisėto ir visuotinai svarbaus tikslo – užtikrinti įstatymų laikymąsi, nustatytą pareigų vykdymą. Nustatant atsakomybę, taip pat jos įgyvendinimą, turi būti išlaikoma teisinga pusiausvyra tarp visuomenės ir asmens interesų, kad būtų išvengta nepagrįsto asmens teisių ribojimo – konkrečiu atveju viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo veiklos apribojimo – *stabdymo* ar *nutraukimo*.

Taigi sprendžiant dėl viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) veiklos apribojimo, svarbus proporcingumo klausimas: reikia įvertinti ne tik viešai paskelbtos informacijos pobūdį, viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) elgesį, bet ir tai, ar įstatymo saugomų tikslų galima pasiekti kitais teisėtais būdais. Atsižvelgęs į tai, kad konkrečiu atveju buvo išnaudotos ne visos galimybės siekiant užtikrinti asmens garbės ir orumo apsaugą, žurnalistų etikos inspektorius padarė išvadą, kad Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnyje nustatytų kraštutinių poveikio priemonių (sankcijų) – *veiklos sustabdymo ar nutraukimo* – taikymas konkrečiu atveju būtų neproporcingas (neadekvatus).

Itin dažnai asmens garbės ir orumo pažeidimo klausimai keliami, kai visuomenės informavimo priemonėse paskleidžiama informacija apie nusikalstamas veikas ir (ar) kitus teisės pažeidimus.

2015 metais išnagrinėtas ne vienas atvejis, kai viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) kritiškai neįvertino savo šaltinių, nerūpestingai tikrino faktus, skelbė nepatikrintą informaciją. Kita vertus asmuo, kuris pagrįstai siejamas su nusikalstama veikla ar kitais teisės pažeidimais, negali ir neturi teisės tikėtis savo garbės ir orumo gynimo tokia apimtimi kaip bet kuris kitas asmuo, nieko bendra neturintis su teisės pažeidimais. Ir ne tik garbę ir orumą gindamas teisme, bet ir neteisimine ginčo nagrinėjimo tvarka – teikdamas skundą žurnalistų etikos inspektoriumi.

Pavyzdžiui, vienu iš žurnalistų etikos inspektorius išnagrinėtų atvejų buvo nustatyta, kad viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) nepateikė įrodymų, kad paskleista žinia apie pareiškėją, kaip paleidusį mirtinus šūvius į kitą asmenį, atitinka tikrovę. Skleidėjas savo paaiškinimuose nurodė, kad nagrinėjamame teiginyje paskleista žinia yra anoniminio informacijos šaltinio liudijimas, kurio šis vėliau išsiginė. Šioje situacijoje inspektorius išvelgė viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) nesugebėjimą kritiškai vertinti savo informacijos šaltinį, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais. Jei nėra galimybės patikrinti informacijos šaltinio patikimumo, žurnalisto profesinė pareiga reikalauja, kad apie tai būtų nurodyta ir skelbiamoje informacijoje. Nagrinėjamu atveju publikacijoje nebuvo pareikšta nė mažiausia abejonė dėl neoficialaus šaltinio suteiktos informacijos patikimumo. Priešingai – tariamas informacijos patikimumas pastiprintas sakiniu, jog „tai užfiksavo vaizdo kamera“. Vieninteliam viešosios informacijos skleidėjo šaltiniui atsisakius savo parodymų, viešosios informacijos rengėjas negalėjo pagrįsti paskleistų kaltinimų. Tai įvertinęs inspektorius pripažino, kad viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) nepagrįstai pasitikėjo savo šaltiniu, todėl nustatė Visuomenės informavimo įstatymo ir pareiškėjos garbės ir orumo pažeidimus³.

Kitu atveju žurnalistų etikos inspektorius įspėjo viešosios informacijos rengėją (skleidėją) dėl to, kad šis neteisingai priskyrė pareiškėjui banditų gaujos vadeivos vaidmenį, tačiau netenkino pareiškėjo skundo dėl jo garbės ir orumo pažeidimo⁴. Inspektorius sprendime pažymėjo, kad žmogaus teisė į garbę ir orumą nėra absoliuti. Pareiškėjo reikalavimas ginti savo garbę ir orumą esant tam tikriems informacijos trūkumams, kai tuo pačiu metu Lietuvos teismuose viešai nagrinėjama itin didelį rezonansą visuomenėje sukėlusio baudžiamoji byla, turi būti derinamas su visuomenės teise gauti informaciją apie šios bylos nagrinėjimą, aplinkybes ir dalyvius. Faktai, kad asmuo, glaudžiai susijęs su rezonansinės baudžiamosios bylos aplinkybėmis ir jos dalyviais, buvo kaltinamas sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padarymu, objektyviai apsunkina šio asmens garbės ir orumo gynimo galimybes, ypač tais atvejais, kai asmeniui pareiškiami kaltinimai, kurių teismas iki galo nepaneigia. Juo sunkesni kaltinimai asmeniui, juo sudėtingiau asmeniui siekti gero vardo, reputacijos gynimo visuomenėje, kadangi asmens garbė ir orumas suprantami kaip teigiamas šio asmens vertinimas visuomenėje.

Atlikdamas Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą, žurnalistų etikos inspektorius ne kartą yra pažymėjęs, kad nesąžiningai, neetiškai per visuomenės informavimo priemonę reiškiamas nuomonė ar vertinimas gali būti laikomi asmens piktnaudžiavimu saviraiškos laisve arba saviraiškos laisvės ribų peržengimu, todėl gali pažeisti asmens garbę ir orumą. Pažymėtina, jog Visuomenės informavimo įstatymas reikalavimus kelia ne tik žinių, bet ir nuomonių (vertinimų) skleidimui; įstatyme nustatyta, kad *nuomonė* turi būti reiškiamas sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepiančias ir neiškreipiančias faktų ir duomenų, o įstatymo 19 straipsnio 2 dalis, be kita ko, draudžia skleisti žmogų *įžeidžiančią informaciją*. Šios nuostatos lemia, kad asmens garbę ir orumą gali pažeisti ne vien tikrovės neatitinkančių žinių, bet ir įžeidžiančių, paniekinančių nuomonių (vertinimų), patyčių ir kitokios asmenį menkinančios informacijos sklaida. Tokios informacijos ar nuomonių skleidimas, priklausomai nuo asmens statuso, viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) elgesio

³ Žurnalistų etikos inspektorius 2015-06-22 sprendimas Nr. SPR-47, H. M. v. UAB „Respublikos“ leidiniai“.

⁴ Žurnalistų etikos inspektorius 2015-12-18 sprendimas Nr. SPR-136, G. J. v. UAB „Lietuvos rytas“.

(sąžiningumo) ir kitų informacijos skleidimo aplinkybių (visuomenės intereso žinoti skleidžiamą informaciją), gali būti laikytinas saviraiškos laisvės ribų peržengimu arba piktnaudžiavimu laisve.

Nuo 2015 m. liepos 10 d. įsigaliojus baudžiamojo įstatymo pataisoms, kuriomis panaikinta baudžiamoji atsakomybė už asmens įžeidimą, viešojoje informacijoje pastebėta agresyvėjanti raiška. Ataskaitiniu laikotarpiu žurnalistų etikos inspektorius priėmė ne vieną sprendimą, kuriame nustatė, jog nuomonė buvo pareikšta peržengiant įstatymu nustatytas leistinas saviraiškos laisvės ir kritikos ribas – viešai įžeidžiant ir menkinant kitą asmenį.

Viename iš sprendimų nustatyta, kad informacijos raiškos stilius buvo vulgarus, nepriimtinas ir nesuderinamas su visuomenėje nusistovėjusiomis moralės normomis bei pagrindiniais visuomenės informavimo principais. Konkrečiu atveju buvo vertinama informacija, paskleista socialinio tinklo Facebook paskyroje jos valdytojo. Pripažinta, kad šios paskyros valdytojas (viešosios informacijos skleidėjas), naudodamasis saviraiškos (informacijos) laisve, privalo laikytis įstatymų nustatytų ribojimų, nepiktnaudžiauti šia laisve. Atsakomybė už pareikštą nuomonę gali būti taikoma tuomet, kai nuomonė pareiškama nepadaria, įžeidžiančia, vulgaria forma, t. y., padarant pažeidimą, kuris dėl jo aplinkybių ir pobūdžio visuomenei yra nepriimtinas ir netoleruotinas. Konkrečiu atveju socialinio tinklo *Facebook* paskyros valdytojo pavartota kalba buvo pripažinta akivaizdžiai neetiška ir įžeidžiančia, todėl skleidėjui pritaikytos Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 3 dalies 1 punkte nustatytas poveikio priemonės⁵.

Kitas panašaus pobūdžio Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimas nustatytas dėl išgalvoto interviu su pareiškėju paskleidimo. Tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjas nėra sakęs jam priskirtų žodžių – jie buvo sąmoningai išgalvoti. Be to, ginčo informacijai skleisti buvo pasirinkta ne tik agresyvi, šokiruojanti leksika, vulgarūs šnekamosios kalbos žodžiai, kurie visuomenėje priimtinos moralės požiūriu yra nevertotini ir netoleruoti, bet panaudotos ir pareiškėjo nuotraukos. Viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) argumentus, esą konkrečiu atveju informacija buvo pateikta leistinu satyrinio, humoristinio žanru, žurnalistų etikos inspektorius pripažino nepagrįstais⁶.

Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucija, tiek Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija saugo ne tik saviraiškos laisvę, bet ir būdus bei priemones, kurias panaudojant saviraiškos laisvė yra įgyvendinama. Tačiau ne visais atvejais naudojamos priemonės – parodijos, humoristinis, satyrinis žanrai, kuriais perdedama, iškraipoma tikrovė, provokuojama ar šokiruojama, gali būti pateisinamos. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra akcentavęs, kad pasiekusi tam tikrą „sunkumo“ lygį saviraiškos laisvė ir jos įgyvendinimo priemonės nėra ginamos kaip konvencijos vertybės. Jei saviraiškos laisvės įgyvendinimu siekiama nepagrįstai pulti asmenį turint tikslą jį įžeisti, paniekinti, tai – nėra suderinama su teise naudotis saviraiškos laisve.

Sprendžiant dėl saviraiškos laisvės ribų kiekvienu atveju svarbu nustatyti, kokių tikslų buvo siekiama skleidžiant informaciją ir ar panaudotos priemonės (taip pat ir literatūrinės raiškos) galėtų pateisinti šiuos tikslus. Tikslas yra svarbus nepaisant informacijos žanro. Todėl ne priemonė turi pateisinti tikslą, bet tikslas turi pateisinti priemones ir būdus, kuriuos panaudojant įgyvendinama saviraiškos laisvė.

Nors juridinio asmens dalykinės reputacijos apsaugai galioja tie patys kriterijai, kaip fizinio asmens garbės ir orumo gynimui, dėl Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų taikymo teismas yra išaiškinęs, jog vien tai, kad Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalis yra skirta fizinio asmens garbei ir orumui ginti bei neapima juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimo, dar nereiškia, jog žurnalistų etikos inspektorius, nustatęs su juridinio asmens dalykinės reputacijos gynimu susijusį pažeidimą, neturi teisės imtis atitinkamų priemonių, t. y., priimti Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 3 dalyje nurodytą sprendimą⁷.

⁵ Žurnalistų etikos inspektoriaus 2015-09-07 sprendimas Nr. SPR-82, A. R. v. A. R. (*Facebook*).

⁶ Žurnalistų etikos inspektoriaus 2015-11-11 sprendimas Nr. SPR-113, A. R. v. A. U. (*protokolai.com*).

⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014-02-12 nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-993/2014.

Klausimų dėl Visuomenės informavimo įstatymo taikymo viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veikloje kyla ne tik žurnalistų etikos inspektoriui nagrinėjant asmens garbės ir orumo pažeidimus. Ne mažiau aktualūs klausimai sprendžiami, kai asmenys kreipiasi dėl jų pažeistos teisės į privatų gyvenimą ir jo slaptumą. Ne vienoje savo veiklos ataskaitoje žurnalistų etikos inspektorius yra pažymėjęs, kad tam tikros Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos užkerta kelią efektyviai asmens privatumo (duomenų) apsaugai, taip pat, kad reikalingos atitinkamų šio įstatymo straipsnių (pvz., 6, 13 ir 14) pataisos. 2014 metų veiklos ataskaitoje akcentuota, kad Visuomenės informavimo įstatyme nėra nuostatų, kuriomis asmens privatumo (duomenų) apsauga būtų sustiprinta tais atvejais, kai viešinti informaciją nebėra teisėto visuomenės intereso, o svarbesniu interesu tampa asmens privatumo ir duomenų apsauga. Ne mažiau klausimų kyla dėl asmens sutikimo – būtinas jis ar ne, taip pat dėl šio sutikimo galiojimo apimties – ar konkrečiu atveju gautas sutikimas yra pakankamas skliesti informaciją kitais būdais, priemonėmis ir tikslais.

Tuo atveju, kai visuomenės informavimo priemonėje skleidžiama informacija apie asmens privatų gyvenimą jo sutikimu, būtent asmens sutikimas, pagrįstas jo asmenine nuožiūra (*diskrecija*), apsprendžia sutikimo galiojimo ribas. Asmuo gali pasirinkti, kokia jo privataus gyvenimo dalis gali būti prieinama visuomenei. Tai reiškia, kad asmuo turi diskrecijos teisę nuspręsti, ar atskleisti, kokia apimtimi atskleisti, taip pat ir kam atskleisti informaciją apie savo privatų gyvenimą.

Asmens sutikimas gali būti sąlygojamas paskleidimo masto, paskelbimo laiko ir kitų sąlygų. Jei asmuo duoda sutikimą skleisti informaciją apie jo privatų gyvenimą konkrečiam viešosios informacijos rengėjui (skleidėjui), tai dar nereiškia, kad sutikimą jis davė ir kitam informacijos rengėjui (skleidėjui). Todėl šiam norint viešai perpublikuoti informaciją savo kontroliuojamoje visuomenės informavimo priemonėje, jis taip pat turėtų gauti asmens sutikimą. Be to, kadangi asmens sutikimas yra pagrįstas jo asmenine nuožiūra, todėl davęs sutikimą asmuo jį gali atšaukti arba pakeisti sutikimo galiojimo sąlygas. Tai apima ir asmens teisę reikalauti pašalinti prieigą prie viešai skleidžiamos jo privačios informacijos, kuriai anksčiau skleisti jis davė sutikimą.

Dėl sutikimo turinio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje yra pažymėta, kad privataus gyvenimo apsauga reiškia ir tai, jog asmuo turi teisę pats spręsti, kokią informaciją apie savo privatų gyvenimą ir kiek jos, taip pat kuriam tikslui atskleisti viešai^{8,9}. Be kita ko, asmens sutikimą vertinant asmens duomenų apsaugos kontekste, pažymėtina, kad sutikimas turi būti realus ir aiškus (nedviprasmiškas) (Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 str. 12 d.; Europos Parlamento ir Tarybos 1995-10-24 *Direktyvos dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo* 96/46/EB 2 str. (h) punktas, 7 str. (a) punktas, 8 str. 2 d. (a) punktas).

Kalbant apie privataus pobūdžio informacijos skleidimą, asmens sutikimas yra vienas, bet ne vienintelis informacijos skleidimo teisėtumą nusakančių kriterijų: privataus pobūdžio informacijos (asmens duomenų) skleidimas be asmens sutikimo gali būti pateisinamas / teisėtas įstatyme nustatytais išimtiniais atvejais. Ar privačios informacijos skleidimas be asmens sutikimo yra teisėtas, dažniausiai priklausys nuo tokių aplinkybių, kaip (1) privataus pobūdžio informacijos visuomeninė reikšmė ir (2) asmens, apie kurį skleidžiama privataus pobūdžio informacija, statusas. Neabejotina, kad asmens teisė reikalauti pašalinti jo privataus pobūdžio informaciją (asmens duomenis) turi būti gerbiama tais atvejais, kai ši informacija (asmens duomenys) nepasižymi visuomenine svarba, t. y., neatitinka įstatymuose nustatytų išimčių. Taigi privačios ir visuomenine svarba nepasižyminčios informacijos skleidimo atveju asmens teisė būti pamirštam (t. y., teisė reikalauti, kad tam tikra informacija apie jį būtų pašalinta) gali būti įgyvendinama nepriklausomai nuo asmens duoto sutikimo: tiek tada, kai asmens sutikimas skleisti informaciją pirmiau buvo gautas, bet vėliau pasikeičia (pakinta asmens nuožiūra), tiek, juo labiau, tada, kai tokio asmens sutikimo iš viso nebuvo.

⁸ LAT 2011-05-31 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2011.

⁹ LAT 2008-08-14 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2008.

Viename savo sprendimų inspektorius pažymėjo, jog būtina sąlyga informacijai apie asmens privatą gyvenimą paskelbti be jo sutikimo – teisėtas ir pagrįstas visuomenės interesas žinoti tokią informaciją. Skelbiant privataus pobūdžio informaciją, turi būti realus socialinis interesas žinoti tam tikro asmens privataus gyvenimo faktus. Nagrinėjamu atveju apie pareiškėją paskelbta informacija neatskleidė jokių visuomeniškai svarbių aplinkybių, visuomenei nebuvo jokios būtinybės žinoti, kaip pareiškėja leidžia laisvalaikį, ką apie jos privatą gyvenimą mano kiti asmenys. Visuomenės intereso žinoti tam tikrą informaciją apie kitą asmenį negalima tapatinti su jos interesu patenkinti smalsumą ar pritraukti skaitytojų dėmesį tam, kad būtų patenkintas viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) komercinis interesas. Informacijos apie asmens privatą gyvenimą paskelbimas tam, kad publikacija įgytų sensingą atspalvį, negali būti kvalifikuojamas kaip teisėto ir pagrįsto visuomenės intereso patenkinimas. Inspektorius akcentavo, kad privačiam asmeniui turi būti žinomi tikslas, dėl kurio visuomenės informavimo priemonėje bus skelbiamos jo privataus gyvenimo aplinkybės ir fotonuotraukos, taip pat ir informacijos kontekstas. Asmuo turi turėti galimybę išreikšti savo valią dėl tokios informacijos ir nuotraukų publikavimo. Nagrinėjamu atveju viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) nederino su pareiškėja pozicijos dėl jos privataus gyvenimo aplinkybių viešo komentavimo ir skelbimo, jos atvaizdo panaudojimo. Pareiškėjos asmeninio, šeiminio gyvenimo aplinkybių viešas komentavimas, nagrinėjimas ir kritika, jos nuotraukos publikavimas skundžiamoje publikacijoje neturėjo jokios visuomeninės svarbos. Nustačius, kad ginčo atveju prioritetą turi būti teikiamas pareiškėjos teisei į privatą gyvenimą, o ne viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) laisvei skleisti informaciją / visuomenės teisei žinoti šią informaciją, inspektorius įspėjo skleidėją dėl nustatytų Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų¹⁰.

Panašūs pažeidimai nustatyti ir kitame inspektorius sprendime, kai viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) neįvertino privataus pobūdžio informacijos visuomeninės reikšmės ir nepaisė visuomenėje gerai žinomo asmens sutikimo. Šiuo atveju ginčo publikacijoje be pareiškėjų sutikimo greta informacijos apie civilinę bylą, kitus teismo procesus paviešinta informacija apie pareiškėjų prieš kelis metus sudarytą santuoką, pareiškėjų nuotraukos. Tokia informacija ginčo publikacijoje neturėjo jokios visuomeninės svarbos – informacijos paskelbimas konkrečiu atveju nebuvo susijęs su kitų asmenų teisių ir laisvių apsauga, todėl netenkino viešojo intereso¹¹.

Remiantis Visuomenės informavimo įstatymu, informaciją apie asmens privatą gyvenimą, išskyrus įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje nustatytas išimtis, galima skelbti, tik jei tas žmogus sutinka, o jei tokio sutikimo nėra, tuomet tik tais atvejais, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą, taip pat kai informacija apie viešojo asmens privatą gyvenimą atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes. Be to, vadovaujantis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, kurio įgyvendinimo priežiūrą visuomenės informavimo tikslais atlieka žurnalistų etikos inspektorius, 2 straipsnio 12 dalimi sutikimas tvarkyti ypatingus asmens duomenis turi būti išreikštas aiškiai – rašytine, jai prilyginta ar kita forma, neabejotinai įrodančia duomenų subjekto valią. Svarbu tai, kad asmens sutikimas būtinas tiek jį fotografuojant, filmuojant, tiek jo nuotrauką ar filmuotą medžiagą atgaminant, demonstruojant ar viešai skelbiant.

Kitame sprendime inspektorius asmens privatumo pažeidimą nustatė viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) veikloje, kai šis neįrodė, jog gavo asmens sutikimą jį filmuoti privačioje namų valdoje ir gulintį ligoninėje¹². Sprendime inspektorius akcentavo, jog pareiga įrodyti, kad buvo gautas asmens sutikimas skleisti apie jį privataus pobūdžio informaciją, taikytina ne pareiškėjui, bet asmenims, kurie tokią informaciją rengia ar platina¹³.

¹⁰ Žurnalistų etikos inspektorius 2015-12-03 sprendimas Nr. SPR-124, A. V. v. UAB „Lrytas“.

¹¹ Žurnalistų etikos inspektorius 2015-09-25 sprendimas Nr. SPR-94, E. V., J. T. V. v. UAB „Lrytas“.

¹² Žurnalistų etikos inspektorius 2015-06-29 sprendimas Nr. SPR-51, R. K. v. UAB „Lietuvos ryto“ televizija.

¹³ LVAT 2012-09-24 nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-1700/2012.

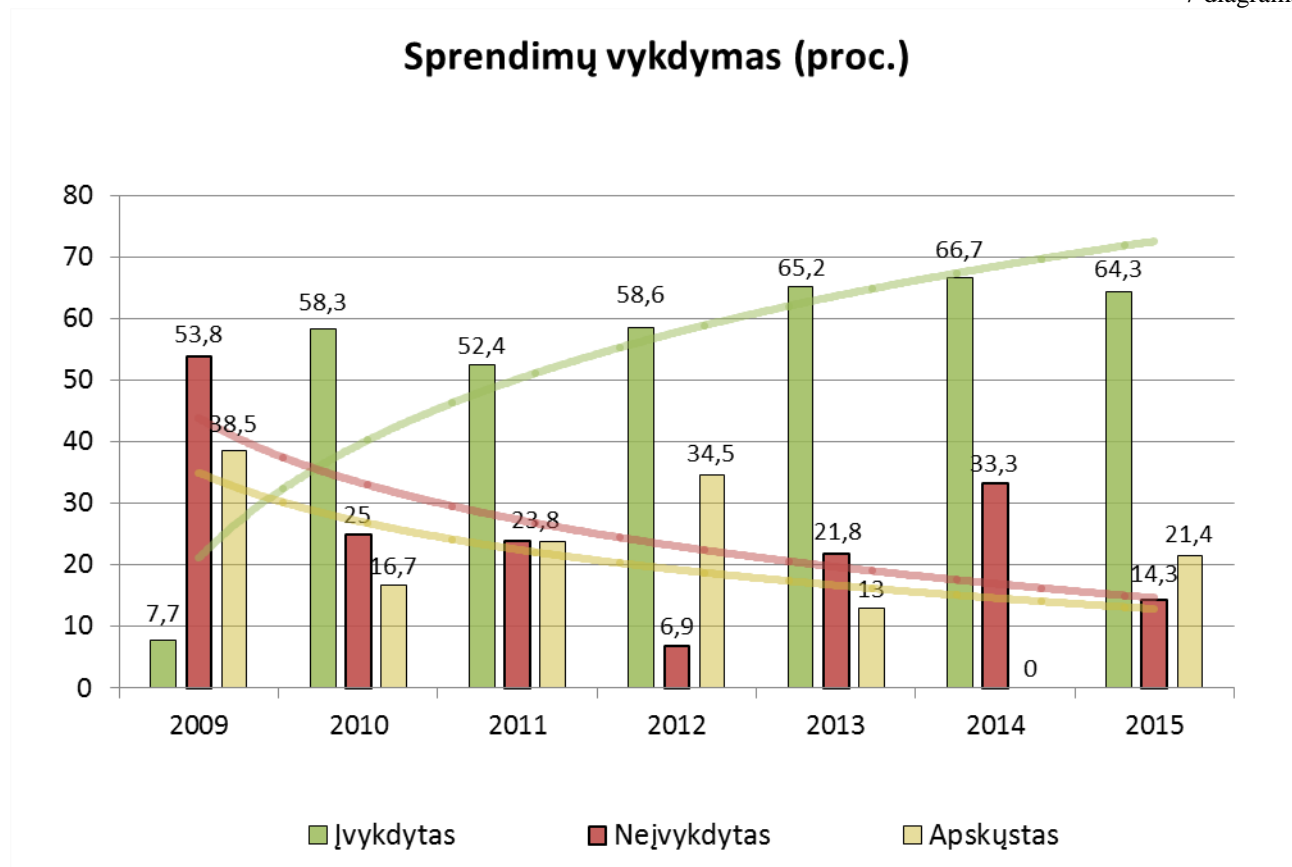
Aplinkybė, jog asmuo pats kreipėsi į žurnalistus, taip pat ne visada reiškia jo sutikimą skleisti apie jį surinktą informaciją. Jei informacija susijusi su asmens sveikata, ji pasižymi dar didesniu konfidencialumu. Konkrečiu atveju pareiškėjas buvo davęs sutikimą jį filmuoti ligoninėje, tačiau nustatyta, kad sutikimas buvo skirtas ligoninės administracijai, turinčiai užtikrinti ligoninės vidaus tvarką ir pacientų apsaugą nuo nepageidaujamo dėmesio bei sveikatos informacijos konfidencialumą. Be to, sutikimo turinys neįrodė, kad pareiškėjas leido viešosios informacijos rengėjui (skleidėjui) viešai skelbti ligoninėje nufilmuotus vaizdus bet kokiame kontekste, bet kokiomis sąlygomis, neribotą laiką ir pan. Įvertinus nustatytas aplinkybes, sprendime padaryta išvada, kad transliuotojas neįrodė, jog pareiškėjas davė sutikimą televizijos programoje viešinti informaciją apie savo privatų gyvenimą, todėl pripažinta, kad skleidėjas pažeidė pareiškėjo teisę į privatų gyvenimą.

Priklausomai nuo pažeistos teisės, skiriasi ir jos gynimo būdai. Kreipdamasis dėl garbės ir orumo pažeidimo asmuo gali reikalauti tikrovės neatitinkančios, jo garbę ir orumą žeminančios informacijos paneigimo ir tam tikrais atvejais informacijos pašalinimo (kai pašalinti informaciją yra galima – *past.*), tačiau privatumo pažeidimo atveju informacijos paneigimas netaikytinas.

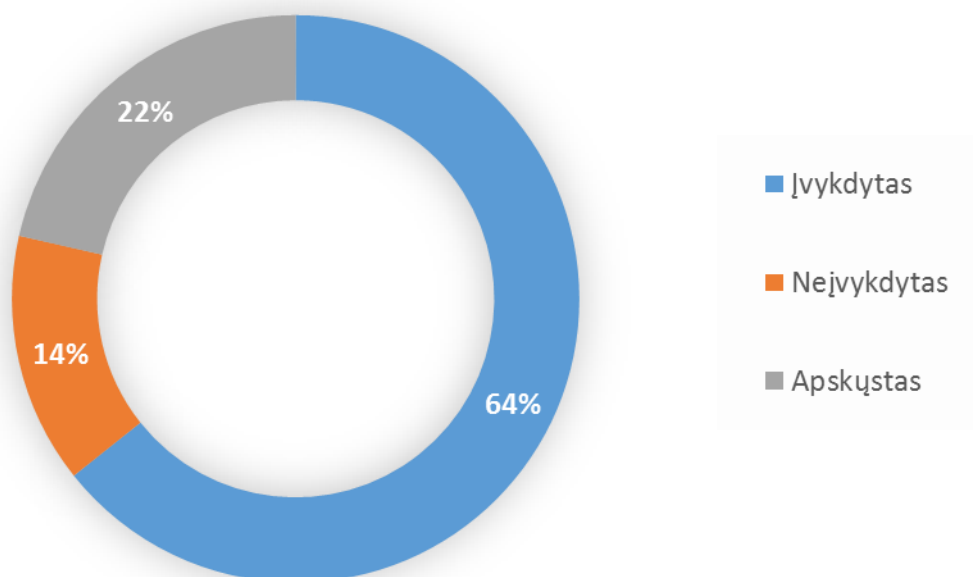
2015 metais išnagrinėjęs pareiškėjų skundus dėl garbės ir orumo bei privatumo pažeidimų, žurnalistų etikos inspektorius informacijos paneigimo reikalavo 5 kartus, pašalinti informaciją – 10 kartų. Kai inspektorius sprendimu viešosios informacijos rengėjui (skleidėjui) nustatomos tam tikros pareigos, atliekama inspektorius sprendimo įvykdymo kontrolė. Ne visi inspektorius priimti sprendimai yra įvykdomi iš karto. Kai kurie jų įstatymų nustatyta tvarka skundžiami teismui.

2015 m. inspektorius priimtų sprendimų įvykdymo rodiklis šiek tiek mažėjo – iki 64,3 proc. Tačiau sumažėjo (nuo 33,3 iki 14,3 proc.) ir neįvykdytų sprendimų skaičius (žr. 7–8 diagramas, 20–21 psl.).

7 diagrama

Sprendimų vykdymas 2015 m.

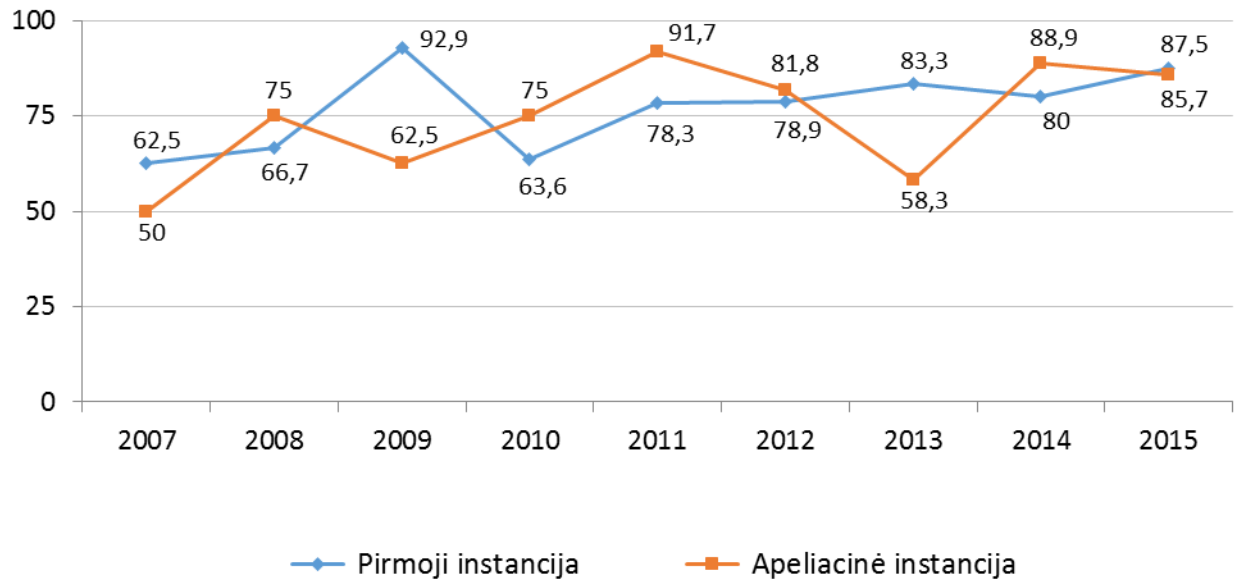
2015 metais Vilniaus apygardos administraciniam teismui buvo apskųsta 16 žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų (12 proc. visų inspektoriaus priimtų sprendimų). Apeliacinėje instancijoje buvo išnagrinėtos 7 bylos dėl inspektoriaus priimtų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo. Aptariamu laikotarpiu pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimų rodikliai buvo beveik tokie patys: pirmosios instancijos teismo sprendimai inspektoriui buvo palankūs 87,5 proc., o apeliacinės – 85,7 proc. Bendras žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų pagrįstumo rodiklis per 2015 metus pakilo iki 80 proc. (žr. 9–10 diagramas, 22 psl.), 2014 metais jis buvo 79 proc.

Teismų praktika dėl apskųstų žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimų ir vėl keitė šio pareigūno įprastą veiklą. Šįkart Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pateikė staigmeną dėl inspektoriaus teisės vertinti viešai paskleistą informaciją, kai su ja pareiškėjas nėra tiesiogiai susijęs.

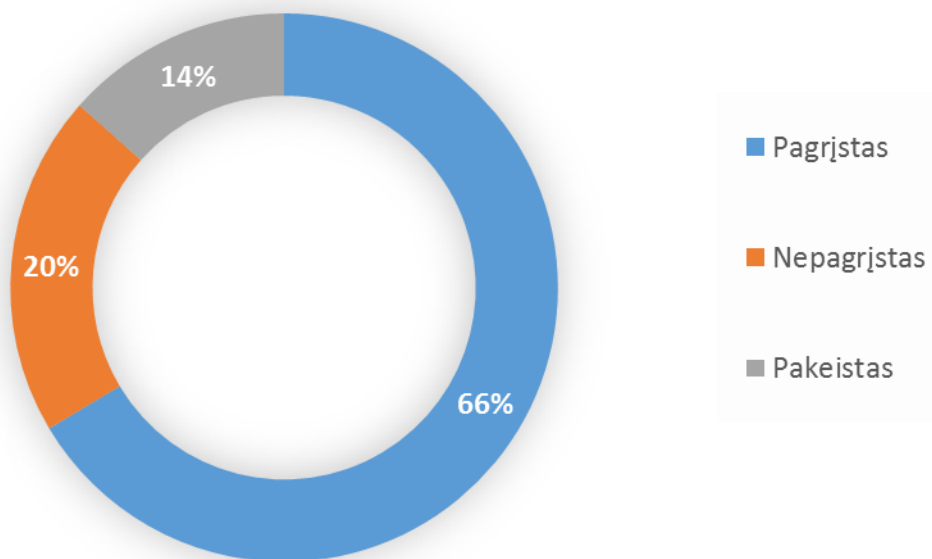
Apeliacinės instancijos teismas panaikino inspektoriaus sprendimą dėl to, kad, anot teismo, inspektorius neturėjo teisės nagrinėti pareiškėjo – Vyriausybės atstovo Vilniaus apskrityje – skundo, nes ginčo publikacija nebuvo susijusi su pareiškėju¹⁴. Teismo nuožūra, tokia situacija sudarė pagrindą inspektoriui nenagrinėti pareiškėjo skundo, nes viešojo administravimo subjekto kompetencijos negalima aiškinti plečiamai. Teismas pripažino, kad inspektorius sprendimą priėmė išnagrinėjęs jo kompetencijai nepriklausantį skundą, todėl inspektoriaus sprendimas turi būti pripažįstamas neteisėtu ir naikinamas Administracinių bylų teisenos įstatymo 89 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu. Be kita ko, teismas atkreipė dėmesį, kad nagrinėjamu atveju inspektorius nepasinaudojo jam suteikta teise ir pareiga (1) vertinti, kaip informuojant visuomenę laikomasi Visuomenės informavimo įstatyme ir kituose visuomenės informavimą reglamentuojančiuose įstatymuose bei teisės aktuose nustatyty visuomenės informavimo principų, (2) šio įstatymo nustatyta tvarka savo iniciatyva pradėti tyrimą, bet tyrė jam pateiktą skundą ir ginčijamą sprendimu jį pripažino iš dalies pagrįstu.

¹⁴ LVAT 2015-01-22 sprendimas administracinėje byloje Nr. A-73-502/2015.

Sprendimų pagrįstumas administraciniame teisme (proc.)

Bendras inspektorius sprendimų pagrįstumas

Toks teismo vertinimas iš esmės reiškia, kad inspektorius galėjo nagrinėti pareiškėjo skunde nurodytą pažeidimą, tačiau ne tirdamas pateiktą skundą, bet taikydamas kitokią procedūrą – pagal pareiškėjo skunde nurodytas aplinkybes pradėjęs tyrimą savo iniciatyva. Teismas plačiau nevertino, ar tokiu atveju inspektorius priimtas sprendimas būtų teisėtas ir pagrįstas, nes dėl pažeidimo esmės savo sprendime nepasisakė.

Nesutinkdamas su tokia teismo formuojama praktika ir atsižvelgdamas į tai, kad Visuomenės informavimo įstatymas žurnalistų etikos inspektorius tyrimus savo iniciatyva sieja tik su tomis aplinkybėmis, kurios nėra nurodytos pareiškėjų skunduose¹⁵, žurnalistų etikos inspektorius kreipėsi į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, pateikdamas prašymą dėl proceso atnaujinimo. Vis dėlto procesas šioje administracinėje byloje atnaujintas nebuvo¹⁶.

Kito inspektorius sprendimo, kurio priėmimas 2013 metų pabaigoje sukėlė tam tikrą rezonansą žiniasklaidoje, baigtis apeliacinės instancijos teisme – ne mažiau įdomi. 2015 m. balandžio 28 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas gavo leidinio „Mano Druskininkai“ leidėjų – Druskininkų savivaldybės tarybos, Druskininkų savivaldybės administracijos direktoriaus, Druskininkų savivaldybės administracijos ir Druskininkų švietimo centro – atsisakymą nuo 2014 metais pateiktų skundų. Tenkindamas gautus prašymus Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinę bylą nutraukė, tačiau panaikindamas žurnalistų etikos inspektoriumi palankų Vilniaus apygardos administracinio teismo 2014 m. liepos 11 d. sprendimą¹⁷. Tokia baigtis reiškė precedento neturėjusio žurnalistų etikos inspektorius sprendimo dėl leidinio „Mano Druskininkai“ įsigaliojimą.

Primintina, kad 2013 metų pabaigoje žurnalistų etikos inspektorius priėmė sprendimą, kuriuo nustatė, kad konkrečios savivaldybės institucijos, nepaisydamos Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtinto draudimo, leido laikraštį „Mano Druskininkai“ kartu su švietimo (mokymo) įstaiga. Leidinyje neapsiribota informacijos, susijusios su švietimo (mokymo) funkcijos teikimu, sklaida: leidinyje buvo vykdyta akivaizdi politinė kampanija, parengta pagal išankstinius nusistatymus ir tenkinant grupinius – politinius interesus. Inspektorius įspėjo laikraščio leidėjus dėl nustatytų pažeidimų ir pareikalavo pašalinti Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 6 dalies (*numatančios, jog valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos (išskyrus mokslo ir mokymo įstaigas), bankai, politinės partijos negali būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) jų dalyviais, bet gali leisti neperiodinius informacinio pobūdžio leidinius, turėti informacinės visuomenės informavimo priemones, skirtas visuomenei informuoti apie savo veiklą*) pažeidimą. Nustatytam pažeidimui pašalinti inspektorius pasiūlė keletą alternatyvių būdų:

- *Druskininkų savivaldybės taryba, Druskininkų savivaldybės administracijos direktorius ir Druskininkų savivaldybės administracija toliau leidžia leidinį „Mano Druskininkai“, tačiau jis tampa neperiodiniu ir jo turinys apsiriboja informacijos teikimu apie Druskininkų savivaldybės institucijų bei įstaigų veiklą;*

- *Druskininkų švietimo centras toliau leidžia leidinį „Mano Druskininkai“ ir jo turinys apsiriboja informacijos, susijusios su švietimo (mokymo) funkcijos teikimu, sklaidimu;*

- *leidinio „Mano Druskininkai“ leidyba nutraukiama, o Druskininkų savivaldybių institucijos bei įstaigos informaciją apie savo veiklą skleidžia Druskininkų savivaldybės interneto svetainėje.*

Įsigaliojus inspektorius sprendimui dėl laikraščio „Mano Druskininkai“ leidybos kurį laiką buvo atliekama šio sprendimo vykdymo kontrolė. Jos metu Druskininkų švietimo centras informavo inspektorių, kad jis nutraukia laikraščio leidybą. Netrukus leidinį tuo pačiu pavadinimu ir beveik tokio paties turinio nuo 2015-05-14 pradėjo leisti kitas juridinis asmuo – VŠĮ „Kantri medija“.

¹⁵ Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, kad inspektorius turi teisę turėdamas informacijos apie pažeidimus, *nenurodytus skunduose (pareiškimuose)*, šio įstatymo nustatyta tvarka savo iniciatyva pradėti tyrimą arba perduoti surinktą tyrimo medžiagą ištirti kitoms kompetentingoms valstybės institucijoms.

¹⁶ LVAT 2015-05-15 nutartis administracinėje byloje Nr. P-80-438/2015.

¹⁷ LVAT 2015-04-29 nutartis administracinėje byloje Nr. A-637-556/2015.

Panašų tyrimą savo iniciatyva 2015 metų lapkritį žurnalistų etikos inspektorius pradėjo dėl laikraščio „Mūsų Raseiniai“, siekdamas nustatyti, ar šio leidinio leidyba neprieštaruja Visuomenės informavimo įstatymo reikalavimams. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad nemokamą leidinį „Mūsų Raseiniai“ nuo 2014 metų pradžios leidžia Raseinių rajono švietimo centras. Leidinys leidžiamas nenuosekliu periodiškumu; per leidinio laikotarpį nuo 2014-02-13 iki 2015-12-18 išleisti 39 numeriai. Leidinį sudaro 8 puslapiai, išskyrus du 2015 metų leidinio numerius (Nr. 4/19, 5/20), kurių apimtis – 12 puslapių. Leidinio tiražas – 5 tūkstančiai egzempliorių. Leidinyje skelbta, kad jis leidžiamas rėmėjų lėšomis, interneto svetainėje www.musuraseiniai.info nurodyta, kad jis leidžiamas Raseinių rajono švietimo centro specialiosios programos lėšomis.

Atlikus apžvalginę leidinio „Mūsų Raseiniai“ turinio stebėseną, nustatyta, kad jame Raseinių rajono gyventojams skleidžiama informacija švietimo, kultūros, sveikatos priežiūros, aplinkosaugos, verslo ir kitomis bendruomenės gyvenimo temomis. Dalis informacijos yra apie savivaldybės ir jos įstaigų veiklą. Ši informacija pagal patvirtintus įkainius už Raseinių rajono švietimo centro teikiamas paslaugas leidinyje spausdinta nemokamai. 2015 metų vykusių Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų agitacijos laikotarpiu leidinyje „Mūsų Raseiniai“ buvo skleidžiama politinė reklama; leidėjas 2014-09-30 Lietuvos Respublikos vyriausiojoje rinkimų komisijoje deklaravo politinės reklamos skleidimo įkainius ir sąlygas.

Vien aplinkybė, kad leidinio „Mūsų Raseiniai“ leidėjas yra Raseinių rajono švietimo centras, nėra pakankama pripažinti Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimą. Remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 6 dalimi (nuo 2016-01-01 įstatymo redakcijoje šio straipsnio 8 dalies 2 punktą – *past.*), savivaldybių švietimo įstaigos gali būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) skleidėjais, tačiau turimas informacinės visuomenės informavimo priemonės ir jose skleidžiamą viešąją informaciją nuo 2016-01-01 įpareigotos naudoti tik tiek, kiek tai susiję su mokslo, studijų ir švietimo veikla.

Inspektoriui pradėjus tyrimą ir atlikus apžvalginę leidinio turinio stebėseną konkrečiu atveju nebuvo nustatyta leidinio neatitikimų Visuomenės informavimo įstatymo reikalavimams, be to, tyrimo metu pasitvirtino leidėjo nurodyta aplinkybė, kad nuo 2016 m. sausio 1 d. leidinio leidyba nutraukiama. Atsižvelgdamas į tai, vadovaudamasis Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 3 ir 6 dalyse įtvirtintais proporcingumo ir efektyvumo principais inspektorius pradėtą tyrimą nutraukė¹⁸.

Kaip minėta, nuo 2016-01-01 įsigaliojus [Visuomenės informavimo įstatymo pataisoms](#)¹⁹, įsigaliojo griežtesni reikalavimai valstybės ir savivaldybių įstaigų (taip pat šių įstaigų mokslo ir studijų institucijų bei švietimo įstaigų) veiklai, kuri susijusi su viešosios informacijos rengimu: numatyta, kad nei valstybės, nei savivaldybių institucijos / įstaigos, taip pat jų įsteigti juridiniai asmenys (išskyrus mokslo ir studijų institucijas bei švietimo įstaigas) negali būti viešosios informacijos rengėjais ir (ar) jų dalyviais, taip pat negali įgaliojimo pagrindu jų valdyti. Tuo pačiu teisiniu reguliavimu valstybės ir savivaldybių mokslo ir studijų institucijoms bei švietimo įstaigoms nustatyta, kad jos turimas informavimo priemonės ir jose skleidžiamą viešąją informaciją naudoja tik tiek, kiek tai susiję su mokslo, studijų ir švietimo veikla.

Nagrinėjamu atveju primintina tai, kas pastaruoju metu dažnai pamirštama, jog Visuomenės informavimo įstatymas nustato ypatingas pareigas ir atsakomybę valstybės ir savivaldybių institucijoms: 29 straipsnio 2 dalis įpareigoja valstybės ir savivaldybių institucijas kontroliuoti, kad būtų išsaugotas visuomenės informavimo pliuralizmas ir sąžininga konkurencija, nė vienas asmuo nepiktnaudžiautų dominuojama padėtimi tarp viešosios informacijos rengėjų ir (ar) skleidėjų arba kurios nors atskiros visuomenės informavimo priemonių rūšies rinkoje. Šias svarbias įstatymo nuostatas žurnalistų etikos inspektorius, įsigaliojus jo sprendimui dėl leidinio „Mano Druskininkai“ priminė visoms savivaldybių įstaigoms.

¹⁸ Žurnalistų etikos inspektorius 2016-01-22 sprendimas Nr. SPR-9.

¹⁹ Žr. Visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 22 straipsnio pakeitimo įstatymą, 2015-09-22, Nr. XII-1941.

Išvados ir rekomendacijos:

- 2015 m. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai buvo pateikta 218 skundų dėl visuomenės informavimo priemonėse paskelbtos informacijos. Daugiausia skundų (71 proc.) pateikta dėl internete paskelbtos informacijos; skundų dalis dėl spaudoje paskelbtos informacijos sudarė 27 proc., dėl televizijos programose – 12 proc. Atlikus tyrimus buvo priimti 135 sprendimai; jais nustatyta po 13 – asmens garbės ir orumo bei privatumo pažeidimų, 58 – nepilnamečiams žalingos informacijos sklaidos ir kiti pažeidimai. Nepagrįstais pripažinti 59 skundai. Palyginti su ankstesniais metais, pažeidimų daugėjo: dukart daugiau nustatyta garbės ir orumo ir kitų pažeidimų. Manytina, kad asmens garbės ir orumo pažeidimų didėjimui turėjo įtakos 2015 metų viduryje panaikinta baudžiamoji atsakomybė už asmens įžeidimą.
 - Informacijos apie asmens privatų gyvenimą skleidimo be šio asmens sutikimo teisėtumas dažniausiai priklauso nuo informacijos visuomeninės reikšmės ir asmens statuso. Asmens teisė reikalauti pašalinti jo privataus pobūdžio informaciją (asmens duomenis) turi būti gerbiama, kai informacija nepasižymi visuomenine svarba – neatitinka įstatymuose nustatytų išimčių. Asmenys vis dažniau kreipiasi dėl informacijos apie juos pašalinimo, taip netiesiogiai įgyvendindami savo teisę būti pamirštu. Tuo pačiu viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) per mažai dėmesio skiria asmens sutikimui, neįvertinami asmens privataus gyvenimo lūkesčiai.
 - Visuomenės informavimo įstatyme nuo 2015-10-01 nustačius griežtesnę draudžiamos skleisti informacijos kontrolę, iškilo klausimų dėl įstatyme numatytų apribojimų nelicencijuotai viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veiklai – *laikino sustabdymo* ir *nutraukimo* – taikymo bei šių sankcijų proporcingumo. Siekiant išvengti bet kokio prieštaravimo ar skirtingo įstatymo nuostatų traktavimo Visuomenės informavimo įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje greta jungiamojo žodžio „ir“ turėtų atsirasti taikymo alternatyvą nurodantis jungiamasis žodis „ar“. Taip pat įstatyme būtina praplėsti viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veiklos ribojimų pagrindus, susiejant juos su rimtų profesinių pažeidimų padarymu.
 - Metų pabaigoje, stiprindamas kompetenciją neteisėtos (priešiškos) informacijos kontrolės srityje, žurnalistų etikos inspektorius ir jo vadovaujamos tarnybos specialistai dalyvavo Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento mokymuose apie informacines grėsmes.
 - 2015 metais Visuomenės informavimo įstatyme įtvirtinta rimtą profesinį pažeidimą padariusio viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) samprata. Per 2015 metus rimtą profesinį pažeidimą inspektorius dažniausiai nustatė „Lietuvos ryto“ grupei priklausančiose žiniasklaidos priemonėse: interneto svetainėje lrytas.lt (UAB „Lrytas“), laikraštyje „Lietuvos rytas“ (UAB „Lietuvos rytas“) ir Lietuvos ryto televizijoje (UAB „Lietuvos ryto“ televizija). Šie pažeidimai taip pat nustatyti UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ bei UAB „Respublikos“ leidiniai“ veikloje.
 - Nuo 2016-01-01 Visuomenės informavimo įstatyme nustačius griežtesnius ribojimus valstybės ir savivaldybių įstaigų veiklai, kuri susijusi su viešosios informacijos rengimu, sumažėjo galimybės šioms įstaigoms daryti neleistiną poveikį visuomenės informavimo procesams. Tuo pačiu teisiniu reguliavimu valstybės ir savivaldybių mokslo ir studijų institucijoms bei švietimo įstaigoms palikta išimtis, kad jos turimas informavimo priemonės ir jose skleidžiamą viešąją informaciją naudoja tik tiek, kiek tai susiję su mokslo, studijų ir švietimo veikla. Naujamam teisiniam reglamentavimui įtakos turėjo dar 2013 metų pabaigoje inspektoriaus priimtas sprendimas dėl leidinio „Mano Druskininkai“ leidybos.
-

3. NEPILNAMEČIŲ APSAUGA: PAŽEIDIMAI IR JŲ PREVENCIJA

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (toliau – ir Įstatymas) apibrėžia neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios viešosios informacijos kriterijus – tai viešoji informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečių psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi. Pagal Įstatymą nepilnamečiams žalinga informacija skiriama į *ribojamą* ir *draudžiamą* skleisti informaciją. Ribojamos skleisti informacijos kriterijai išvardyti šio Įstatymo 4 straipsnyje, draudžiamos informacijos kriterijai – Įstatymo 6 straipsnyje.

Įstatyme taip pat numatyta, kad neigiamo poveikio požymių turinti informacija gali būti skleidžiama be apribojimų tik tada, jei jos turinys atitinka Įstatymo 5 straipsnyje numatytas išimtis. Kitaip yra su Įstatymo 6 straipsnio kriterijus atitinkančia informacija – ją viešai skelbti draudžiama, jos sklaidai Įstatyme numatytos išimties netaikomos.

Informaciją, atitinkančią bent viename Įstatymo 4 straipsnyje nustatytą kriterijų, jei ji neatitinka nustatytų išimčių, draudžiama tiesiogiai skleisti nepilnamečiams – jiems siūlyti, perleisti ar kitaip leisti asmeniškai ja naudotis. Tokia informacija gali būti skelbiama (1) tik vietose, į kurias nepilnamečiai negali patekti, ir (arba) (2) tokiu laiku, kuriuo nepilnamečiai negalėtų ja naudotis, arba (3) kai naudojant technines priemones yra sudaromos sąlygos atsakingiems už vaikų auklėjimą, priežiūrą asmenims užtikrinti galimybę riboti tokios viešosios informacijos pasiūlą nepilnamečiams. Be to, nepilnamečiams žalinga informacija turi būti skleidžiama laikantis ir specialios Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos tvarkos²⁰.

2015 metais nepilnamečiams žalingos informacijos buvo nustatyta 40 proc. daugiau nei 2014 metais (2015 m. – 35; 2014 m. – 25). Dažnesni pažeidimai pastebėti ne tiek skleidžiant ribojamą, kiek draudžiamą informaciją, susijusią su nepilnamečio asmens duomenimis (žr. 11–12 diagramas, 27 psl.). Analizuojant ataskaitinio laikotarpio statistinius duomenis (žr. 1–2 lenteles, 32–33 psl.), dažniausiai fiksuoti nepilnamečių interesų pažeidimai, kai pateikiami jų duomenys (10), pažeidimai, susiję su informacijos, skatinančios savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojančios savižudybės priemonės ir aplinkybės, skleidimu (6), nepilnamečių nuotraukų ar filmuotos medžiagos skleidimas neigiamų socialinių reiškinių kontekste (5), save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenų skleidimo pažeidimai (4).

2015 metais nepagrįstais pripažinti 11 (iš 53) gautų skundų. 40 proc. arba 23 skundai gauti „karštąja linija“ pagal interneto vartotojų pranešimus, kuriuos žurnalistų etikos inspektoriumi pagal bendradarbiavimo susitarimą ištirti siunčia Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba.

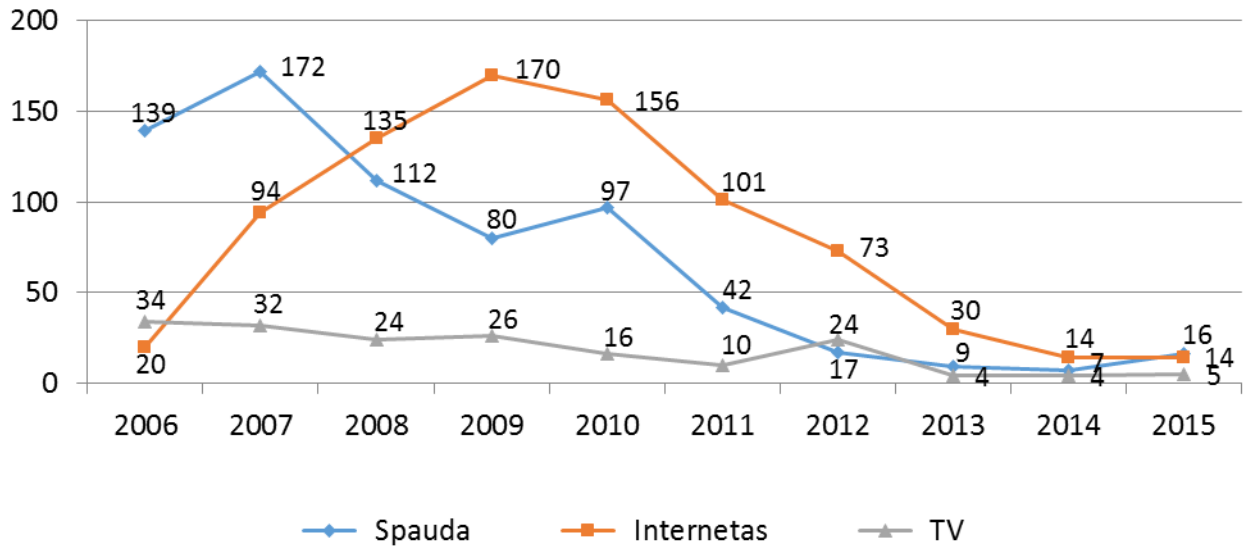
2015 metais dažniausiai neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos sklaida fiksuota interneto portale www.lrytas.lt (UAB „Lrytas“).

Už Įstatymo pažeidimus žurnalistų etikos inspektorius poveikio priemonę – *įspėjimą* taikė šiems visuomenės informavimo rengėjams (skleidėjams): UAB „Delfi“ (www.delfi.lt, už pažeidimus publikacijoje „*Kraujomaiša provincijos miestelyje: sesę prievartavę broliai atsilygindavo sausainiais, kai labai skaudėjo – pinigais*“), UAB „Panevėžio rytas“ (www.panskliautas.lt, pažeidimus publikacijoje „*Vaikų luošinimas šeimoje virto žiauria kasdienybe*“), UAB „Mugės redakcija“ („Kėdainių mugė“, už pažeidimus publikacijoje „*Aukojate valkatai? Skatinate jį nekeisti gyvenimo būdo!*“), UAB „Rokiškio Sirena“ („Rokiškio Sirena“, už pažeidimus publikacijoje „*Dėmesys ir lauktuvės jaunoms šeimoms*“), A. Arutiunianui (www.patrukusvyras.lt, už pažeidimus seminario „*Sėkmingas visuomenėje ir žiaurus lovoje*“ pristatyme).

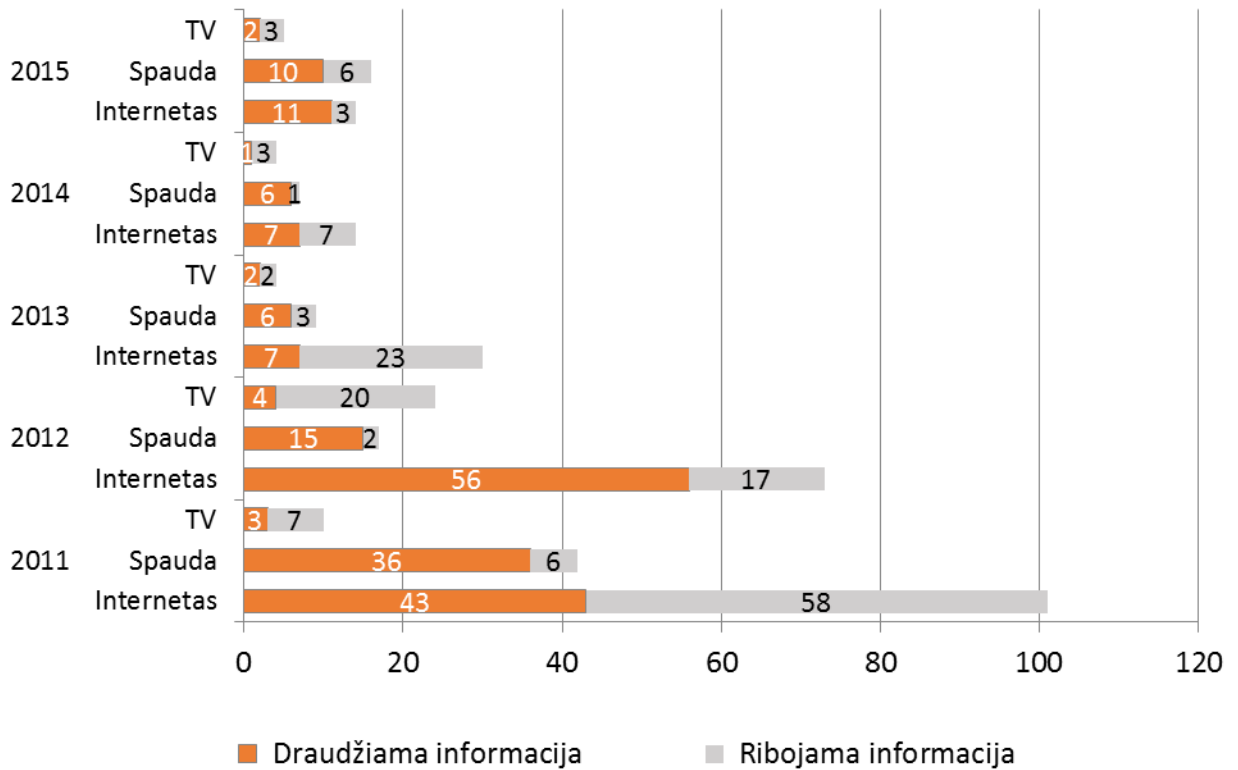
Administracinės nuobaudos nėra žurnalistų etikos inspektorius veiklos tikslas ir rodiklis (žr. 13 diagramą, 28 psl.), tačiau keli viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) už Įstatymo pažeidimus buvo patraukti administracinėn atsakomybėn.

²⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1121 patvirtintas *Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašas* (Žin., 2010, Nr. 90-4779).

Žalinga informacija pagal visuomenės informavimo sritį

Ribojama ir draudžiama informacija

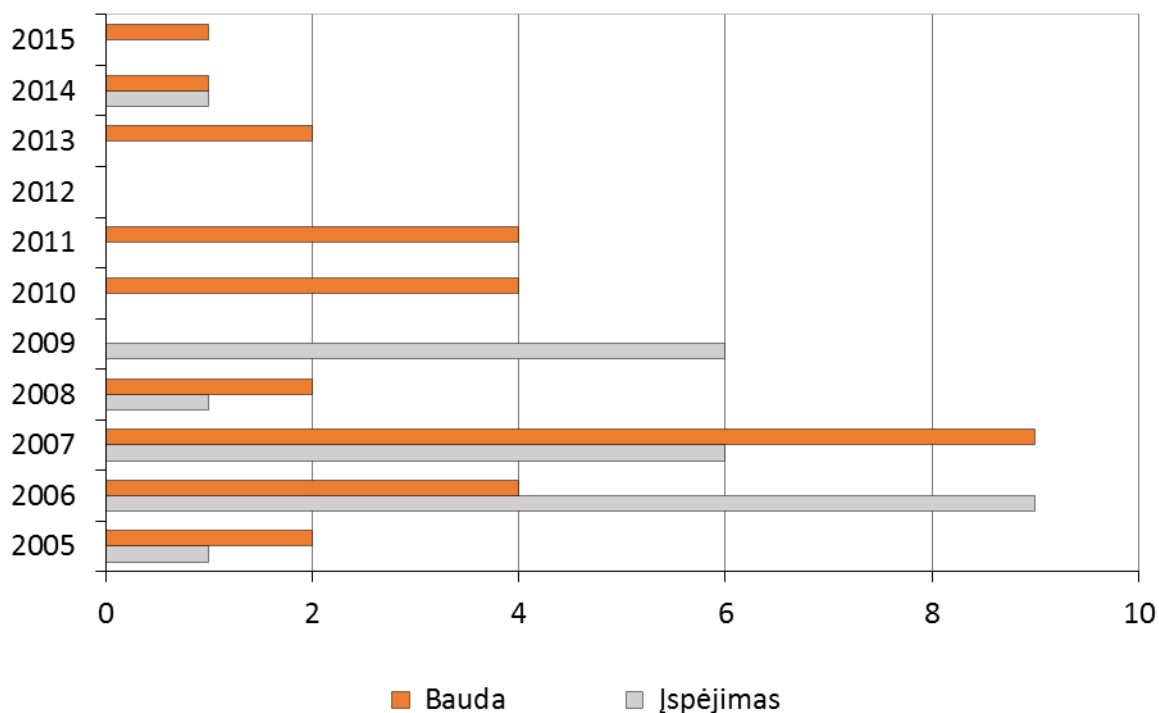

Tauragės apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos Organizuoto nusikalstamumo tyrimo skyrius žurnalistų etikos inspektoriui pagal jo kompetenciją persiuntė spręsti klausimą dėl administracinio teisės pažeidimo, numatyto Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 214¹⁹ straipsnio 1 dalyje, asmeniui, kuris interneto svetainėse www.youtube.com ir www.facebook.com paviėšino visuomenėje prieštaruėų vertinimų sulaukusią dainą „Daktaras Vėžys – vartok narkotikus!“. Vis dėlto įvertinęs pateiktą medžiagą, dainos kūrėjo (autorius) Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje 2015-06-05 duotus paaiškinimus, atsakomybės priemonių veiksmingumą ir proporcingumą, žurnalistų etikos inspektorius nusprendė jaunajam kūrėjui nerašyti administracinio teisės pažeidimo protokolo, kadangi jo veiksmuose neįžvelgė administracinio teisės pažeidimo, numatyto ATPK 214¹⁹ straipsnio 1 dalyje, sudėties. Ištyręs situaciją inspektorius jaunuoliui skyrė žodiniį įspėjimą.

Kitas viešosios informacijos rengėjas (skleidėjas) administracinės atsakomybės neišvengė, kadangi jo padarytas Įstatymo pažeidimas buvo daugialypis: laikraštyje „Rinkos aikštė“ paskelbta publikacija „*Sunkų kryžių nešančių šeimų paženklino baisi tragedija: Iš gyvenimo pasitraukė geraširdis šešiolikmetis*“ atitiko net keletą Įstatyme nustatytų draudžiamos skleisti informacijos kriterijų (Įstatymo 6 straipsnio 2, 3 ir 5 punktus). Šio laikraščio korespondentei, atsižvelgiant į tai, kad ji pažeidimą padarė pirmą kartą, administraciniu nurodymu paskirta 72 eurų bauda. Šis atvejis, iliustruojantis neatsakingą informavimo apie savižudybes nuostatų laikymąsi, galėtų būti pavyzdžiu, kaip visuomenės informavimo priemonėse neturėtų būti skleidžiama informacija apie savižudybes. Ne kartą Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir kitų institucijų ekspertai yra akcentavę, jog visuomenės informavimo priemonėse pateikiami nekritiški, detalūs savižudiško elgesio pavyzdžiai ne tik kuria netinkamą požiūrį į savižudybę, bet ir tiesiogiai veikia atskirų asmenų, ypač nepilnamečių, elgesį.

13 diagrama

Administracinių poveikio priemonių taikymas

Ataskaitiniu laikotarpiu neišvengta gaunamų skundų dėl savo asmeninius konfliktus interneto erdvėje publikuojančių nepilnamečių tėvų ar vieno iš tėvų, kai išviešinami nepilnamečio tėvo / motinos vardai, pavardės, atvaizdai. Pabrėžtina, kad tokios informacijos atskleidimas gali būti pakankamas, kad iš jos būtų galima atpažinti šeimoje augančius nepilnamečius asmenis, ir juos susieti su aprašomais neigiamais socialiniais reiškiniais. Įstatymas draudžia skleisti duomenis, kurių visumos pakanka atpažinti nepilnamečių. Nepilnamečio tėvų (pačių artimiausių giminaičių) rodymas, informacijos apie juos pateikimas laikytini papildomais duomenimis, kurių pagalba gali būti identifikuojamas ir pats nepilnamečių.

Svarbu akcentuoti, kad prie pagrindinių nepilnamečių interesų visuomenės informavimo srityje apsaugos ir įgyvendinimo principų įstatymų leidėjas yra numatęs ne tik valstybės ir valstybės institucijų, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų ir jų dalyvių, žurnalistų ir jų profesinių organizacijų, taip pat nepilnamečių tėvų (globėjų, rūpintojų) pareigų ir atsakomybės už nepilnamečių interesų apsaugą derinimą (Įstatymo 3 straipsnio 3 dalis). Žurnalistų etikos inspektorius ne sykį savo veiklos ataskaitose yra pažymėjęs, kad tėvų pareiga apsaugoti vaikų interesus turi būti prioritetas. Neginčytina, kad valstybė privalo imtis priemonių ir padėti tėvams tinkamai užtikrinti vaiko teisę būti apsaugotu nuo neigiamos viešosios informacijos, tačiau, kaip rodo ištirti atvejai, tėvai (globėjai, rūpintojai) labai dažnai pamiršta savo pareigas vaikui, neveikia jo interesų labui.

Nagrinėjama laikotarpiu inspektoriaus dėmesio sulaukė atvejais dėl nepilnamečių atvaizdų naudojimo specialių ugdymo įstaigų – socializacijos centrų – interento tinklalapiuose. Akcentuotina, kad šių ypatingą statusą turinčių įstaigų tinklalapiuose patalpintų nepilnamečių atvaizdų (nuotraukų) publikavimas yra nesuderinamas su Įstatymo reikalavimais.

[Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme](#)²¹ nustatyta, kad socializacijos centras – ne šiaip bendrojo lavinimo mokykla, bet įstaiga, kuri vykdo vaiko vidutinės priežiūros priemonę. Remiantis šiuo įstatymu, *vaiko vidutinės priežiūros priemonė* gali būti skiriama vaikui: 1) *kuris padarė nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčią veiką*, tačiau šios veikos padarymo metu nebuvo sukakęs Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nustatyto amžiaus, nuo kurio pagal Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus galima baudžiamoji atsakomybė už jo padarytą veiką; 2) *kuris per vienų metų laikotarpį 3 ir daugiau kartų padarė administracinių teisės pažeidimų požymių turinčią veiką*, tačiau šios veikos padarymo metu jis nebuvo sukakęs Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse nustatyto amžiaus, nuo kurio atsiranda administracinė atsakomybė; 3) *kuriam pritaikius minimalios priežiūros priemones nebuvo pasiekta teigiamų jo elgesio pokyčių*. Vaikas į vaikų socializacijos centrą taip pat gali būti siunčiamas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nustatytais atvejais, kai skiriama auklėjamojo poveikio priemonė – atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą.

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros principai taip pat reikalauja saugoti vaiko privatų gyvenimą. Tai reiškia, kad institucijos, įgyvendinančios vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemones, vaiko asmens duomenis (taip pat ir nuotraukas – *past.*), susijusius su vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros taikymu, naudoja tik tiek, kiek tai būtina vaiko teisėms ir jo teisėtiems interesams apsaugoti ir joms pavestoms funkcijoms atlikti.

Ištyręs situaciją (dėl jos į inspektorių kreipėsi vaiko teisių apsaugos kontrolierius – *past.*) žurnalistų etikos inspektorius atkreipė atsakingų institucijų dėmesį, kad nepilnamečio asmens atvaizdo (nuotraukos) publikavimas socializacijos centrų interneto svetainėse, kuriose pateikiama visuma informacijos apie šios įstaigos specifinę veiklą, savaime nulemia, kad socializacijos centro auklėtinis yra sietinas su nusikalstama / teisei priešinga veikla ar šią veiklą atitinkančiu elgesiu. Todėl net ir tuo atveju, jei būtų viešinama pozityvi vaiko veikla, kurią jis atlieka socializacijos centre, toks pranešimas sąlygoja nepilnamečio interesų pažeidimą, nes visuomenei pateikiama nepilnamečio sąsaja ne tik su pozityvia veikla, bet ir negatyvia – dėl kurios jis pateko į socializacijos centrą.

²¹ Žr. Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 2007-06-28, Nr. X-1238, 2 str. 12 d., 8 str. 3 d., 4 str. 9 p.

Žurnalistų etikos inspektoriui bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) per ataskaitinį laikotarpį buvo ištirti 23 „karštąja linija“ (angl. *hotline*) gauti interneto vartotojų pranešimai apie internete rastą, jų manymu, žalingą turinį: rasinę ar tautinę nesantaiką, neapykantos kalbą, pornografiją, kitą neteisėtą informaciją. Ši Europos Sąjungos lėšomis iš dalies finansuojamo projekto „Saugesnis internetas“ rėmuose palaikoma pranešimų sistema yra iš tiesų geras instrumentas kiekvienam interneto naudotojui parodyti savo neabejingą požiūrį į informacines šiukšles ir prisidėti prie pačių vartotojų kuriamos viešosios erdvės higienos, o atsakingoms už informacijos kontrolę institucijoms – savo kompetenciją, ryžtą ir reakciją šalinant netinkamo turinio informaciją.

Šiandien įstatymai nenumato termino per kurį turi būti pašalinta nepilnamečiams žalinga informacija. Žurnalistų etikos inspektoriui pastebėjus pažeidimą paprastai nurodoma jį pašalinti nedelsiant. Jei interneto tinklalapio redakcinė kontrolė yra aiški ir informacijos skleidėjas sutinka su inspektoriaus nurodymu, pažeidimas dažniausiai pašalinamas tą pačią dieną. Jei skleidėjas su nurodytu pažeidimu nesutinka, jo atžvilgiu inicijuojama administracinė procedūra. Tačiau ne visą pastebėtą nepilnamečiams žalingą informaciją pavyksta pašalinti. Daugiausia problemų kelia neidentifikuoti arba užsienio tarnybinėse stotyse savo skleidžiamai informacijai prieglobą suradę interneto svetainių valdytojai.

Kovoje su žalingos informacijos sklaida garsiai neįvardijama dar viena aktuali problema – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinto [Galimybės pasiekti neteisėtu būdu įgytą, sukurtą, pakeistą ar naudojamą informaciją panaikinimo tvarkos aprašo](#)²² nuostatos taikomos tik tiems paslaugų tiekėjams, kurie saugo informaciją, bet ne tiems, kurie ją perduoda. Ir nors [Informacinės visuomenės paslaugų įstatyme](#)²³ numatyti abu minėti veiklos subjektai, atskira tvarka, susijusi su informacijos perdavimą vykdančių subjektų veikla, nėra patvirtinta. Atsižvelgiant į tai, šiandien kiltų rimtų sunkumų taikant atsakomybę už neteisėtą informaciją ryšio paslaugos teikėjui. Šiandien primirštos ir kitos šio įstatymo nuostatos, pagal kurias Informacinės visuomenės plėtros komitetas turėtų skatinti rengti elgesio kodeksus dėl nepilnamečių ir žmogiškojo orumo apsaugos²⁴.

2015 metais žurnalistų etikos inspektorius surašė 39 nurodymus viešosios informacijos skleidėjams pašalinti pastebėtus Įstatymo pažeidimus. Didžioji dalis šių pažeidimų buvo užfiskuoti populiariausiuose šalies naujienų portaluose: *lytas.lt*, *15min.lt* ir *delfi.lt* (žr. 14 diagramą, 31 psl.).

Kaip ir anksčiau 2015 metais viešosios informacijos rengėjai (skleidėjai) noriai konsultavosi dėl nepilnamečiams žalingos informacijos, jos skleidimo ir žymėjimo. Konsultacijų spektras įvairus: nuo radijo stotyje ketinamos transliuoti erotinio prekių reklamos iki vaikų atvaizdų naudojimo valstybės institucijos kalendoriuje.

Šioje ataskaitoje paminėta, kad 2015 m. pabaigoje Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba kartu su Lietuvos radijo ir televizijos komisija, būdamos pagal savo kompetenciją atsakingomis už visuomenės informavimo priemonėse skleidžiamos informacijos atitiktį Įstatymo nuostatomis, sudarė neformalią darbo grupę siekiant parengti naujos redakcijos *Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme numatytų kriterijų ir ribojimų taikymo rekomendacinio pobūdžio gaires*, t. y. neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos klasifikavimo ir žymėjimo instrumentą, paaiškinantį viešosios informacijos rengėjams ir (ar) skleidėjams, kitiems visuomenės informavimo sektoriaus dalyviams informacijos klasifikavimo kategorijų turinį, reikšmę, atitinkamai informacijos kategorijai taikomus informacijos apribojimus ir informacijos tinkamumą tam tikroms nepilnamečių grupėms pagal amžių. Tikimasi, kad minėtas dokumentas prisidės prie efektyvesnės Įstatymo priežiūros ir tikslingesnių konsultacijų.

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 881 patvirtintas *Galimybės pasiekti neteisėtu būdu įgytą, sukurtą, pakeistą ar naudojamą informaciją panaikinimo tvarkos aprašas* (Žin., 2007, Nr. 94-3784).

²³ Žr. Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo, 2006-05-25, Nr. X-614, 12–14 str.

²⁴ Žr. Ten pat, 16 str. 5–6 d.

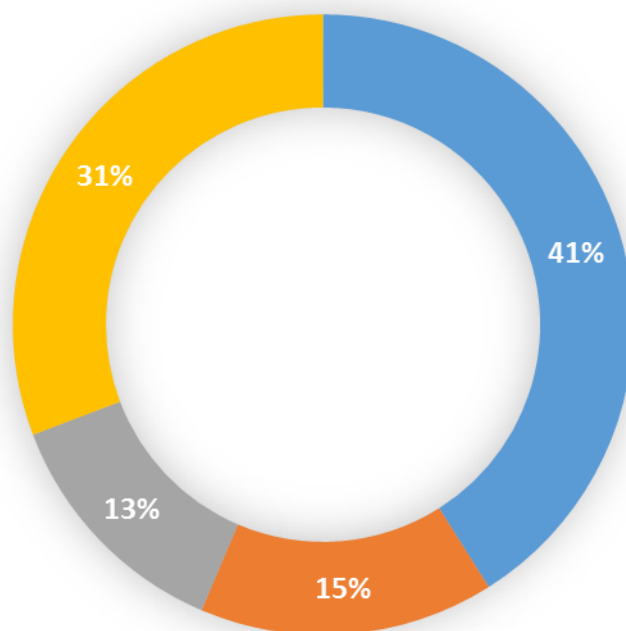
Kaip nepažeisti Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo reikalavimų, suinteresuoti ne tik visuomenės informavimo sektoriaus dalyviai ir žurnalistai.

2015 metais nepilnamečių apsaugos reikalavimais itin domėjosi Lietuvos švietimo, ugdymo kultūros ir kitų įstaigų, dirbančių su nepilnamečių reikalais, darbuotojai. Atsižvelgdamos į šį poreikį, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga surengė 6 regioninius mokymus (po 4 akad. val.) Lietuvos miestų ir rajonų savivaldybių²⁵ švietimo ir kultūros įstaigų vadovams, specialiesiems pedagogams, nepilnamečių reikalų policijos pareigūnams, vaikų globos namų vadovams, Vaiko gerovės komisijų nariams, savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojams.

Savo mokymų dalyje „Nepilnamečių apsauga: ką, kiek ir nuo ko saugoti“ Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos atstovai aptarė pagrindinius iššūkius, tenkančius šiuolaikiniam pedagogui, supažindino su esminiais informacinio raštingumo ugdymo aspektais ir trūkumais, viešosios informacijos įvertinimo ir patikimumo kriterijais, bendravimo su žiniasklaida ir socialinės medijos ypatumais bei grėsmėmis, įvardijo pagrindines nepilnamečių apsaugos problemas, kai jos peržengia mokyklos aplinką ir patenka į viešąją erdvę, pateikė rekomendacijas, kaip užtikrinti nepilnamečių apsaugą nuo jiems žalingos informacijos ankstyvojoje stadijoje.

14 diagrama

Nurodymai šalinti pastebėtus pažeidimus

■ Lrytas.lt ■ 15min.lt ■ Delfi.lt ■ Kiti

²⁵ Mokymai surengti 13 miestų ir rajonų savivaldybių darbuotojams: Anykščių r., Jurbarko r., Kaišiadorių r., Kelmės r., Mažeikių r., Pakruojo r., Palangos, Panevėžio, Radviliškio r., Raseinių r., Skuodo r., Šilalės, Telšių.

Atvejų skaičius	Kriterijus
0	<p>4 straipsnio 2 dalies 1 punktą (smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 2 punktą (kai skatinamas turto naikinimas ar gadinimas)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 4 punktą (erotinio pobūdžio)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 6 punktą (skatinanti lošti, raginanti, siūlanti dalyvauti azartiniuose lošimuose ir kituose žaidimuose, kuriuose sudaromas lengvo laimėjimo įspūdis)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 9 punktą (kuria teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 10 punktą (susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 11 punktą (kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 13 punktą (kai demonstruojami inscenizuoti paranormalūs reiškiniai, sudarant šių reiškinų tikrumo įspūdį)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 14 punktą (kuria skatinama nepilnamečių seksualinė prievarta ir jų išnaudojimas, nepilnamečių lytiniai santykiai)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 15 punktą (kuria skatinami lytiniai santykiai)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 16 punktą (kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 18 punktą (kai patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, taip pat kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 19 punktą (kuria skatinami blogi mitybos, higienos ir fizinio pasyvumo įpročiai)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 20 punktą (kai demonstruojami masinės hipnozės seansai, kurių poveikio objektas yra visuomenės informavimo priemonės auditorija)</p> <p>6 straipsnio 4 punktą (kai piktnaudžiaujant nepilnamečių pasitikėjimu ir nepatyrimu, neigiamų socialinių reiškinų kontekste pateikiamos nepilnamečių nuomonės ir vertinimai)</p>
1	<p>4 straipsnio 2 dalies 3 punktą (kai stambiu planu rodomas mirusio, mirštančio arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas, išskyrus atvejus, kai toks rodymas reikalingas asmens tapatybei nustatyti)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 4 punktą (erotinio pobūdžio)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 12 punktą (kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojamosi arba žmogus ar žmonių grupė niekinami dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais panašiais pagrindais)</p>
2	<p>4 straipsnio 2 dalies 5 punktą (sukelianti baimę ar siaubą)</p> <p>4 straipsnio 2 dalies 7 punktą (kuria palankiai vertinama priklausomybė nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, taip pat nuo kitų medžiagų, kurios vartojamos arba gali būti vartojamos svaiginimosi tikslais, ir kuria skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas)</p>
4	<p>6 straipsnio 1 punktą (kai siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikalstamą veiką, kaltinamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens)</p> <p>6 straipsnio 2 punktą (kai skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę)</p>
5	<p>6 straipsnio 5 punktą (kai neigiamų socialinių reiškinų kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti jo asmens tapatybę)</p>
6	<p>4 straipsnio 2 dalies 8 punktą (skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojanti savižudybės priemones ir aplinkybes)</p>
10	<p>6 straipsnio 3 punktą (kuria, pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai)</p>

Išvados ir rekomendacijos:

- 2015 metais nepilnamečiams žalingos informacijos buvo nustatyta 40 proc. daugiau nei 2014 metais. Pažeidimai dažniau pastebėti skleidžiant Įstatymu draudžiamą informaciją, susijusią su nepilnamečio asmens duomenimis: dažniausiai fiksuoti nepilnamečių interesų pažeidimai, kai pateikiami jų duomenys ir pažeidimai, susiję su informacijos, skatinančios savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojančios savižudybės priemonės ir aplinkybės, sklaida.
 - Beveik pusę pranešimų dėl nepilnamečiams žalingos informacijos inspektorius gauna iš interneto vartotojų per Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos administruojamą „karštąją liniją“. 2015 metais buvo ištirti 23 tokie pranešimai.
 - 2015 metais žurnalistų etikos inspektorius surašė 39 nurodymus viešosios informacijos skleidėjams pašalinti pastebėtus Įstatymo pažeidimus. Didžioji dalis šių pažeidimų buvo užfiksuoti populiariausiuose šalies naujienų portaluose: *lrytas.lt*, *15min.lt* ir *delfi.lt*. Dažniausiai neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos sklaida fiksuota interneto portale *www.lrytas.lt* (UAB „Lrytas“). Administracinė atsakomybė už šiurkštų Įstatymo pažeidimą taikyta vieną kartą – laikraščio „Rinkos aikštė“ korespondentei.
 - Netinkamas nepilnamečių tėvų (globėjų, rūpintojų) pareigų ir atsakomybės už nepilnamečių interesų apsaugą derinimas dažnai tampa nepilnamečio intereso pažeidimo viešojoje informacijoje priežastimi. Daugėja skundų inspektoriui, kuriuose pagrindiniai vaiko teisių pažeidėjai – žalingos informacijos skleidėjai – patys tėvai. Ištirti atvejai atskleidžia, kad tėvai (globėjai, rūpintojai) labai dažnai pamiršta savo pareigas vaikui, neveikia jo interesų labui. Nepilnamečių interesams priešingu žurnalistų etikos inspektorius pripažino ir socializacijos centrų interneto svetainėse nepilnamečių nuotraukų su jų atvaizdais publikavimą.
 - Šiandien įstatymai nenumato termino per kurį turi būti pašalinta nepilnamečiams žalinga informacija. Inspektoriui pastebėjus pažeidimą paprastai nurodoma jį pašalinti nedelsiant. Jei interneto tinklalapio redakcinė kontrolė yra aiški ir informacijos skleidėjas sutinka su inspektoriaus nurodymu, pažeidimas dažniausiai pašalinamas tą pačią dieną. Jei skleidėjas su nurodytu pažeidimu nesutinka, jo atžvilgiu inicijuojama administracinė procedūra. Vis dėlto ne visą pastebėtą nepilnamečiams žalingą informaciją pavyksta pašalinti. Daugiausia problemų kelia neidentifikuoti arba užsienio tarnybinėse stotyse savo skleidžiamai informacijai prieglobą suradę interneto svetainių valdytojai.
 - Kovoje su žalingos informacijos sklaida garsiai neįvardijama ne vienerius metus aktuali problema – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinto *Galimybės pasiekti neteisėtu būdu įgytą, sukurtą, pakeistą ar naudojamą informaciją panaikinimo tvarkos aprašo* nuostatos taikomos tik tiems paslaugų tiekėjams, kurie saugo informaciją, bet ne tiems, kurie ją perduoda. Nors Informacinės visuomenės paslaugų įstatyme numatyti abu minėti veiklos subjektai, atskira tvarka, nustatanti informacijos perdavimą vykdančių subjektų pareigas, nėra patvirtinta. Atsižvelgiant į tai, šiandien kultū rimtų sunkumų taikant atsakomybę už neteisėtą informaciją ryšio paslaugos teikėjui. Taip pat primirštos ir kitos minėtos įstatymo nuostatos, pagal kurias Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos turėtų skatinti rengti elgesio kodeksus dėl nepilnamečių ir žmoniškojo orumo apsaugos.
-

4. EKSPERTINIS VERTINIMAS IKITEISMINIUOSE TYRIMUOSE

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ekspertai ne tik teikia išvadas dėl viešosios informacijos poveikio nepilnamečiams. Visuomenės informavimo įstatyme numatyta, kad ekspertų veikla pasitelkiama ir tuomet, kai reikia *priskirti spaudos leidinius, audiovizualinius kūrinius, radijo ir televizijos programas ar atskiras programas, informacinės visuomenės informavimo priemonės ar kitas visuomenės informavimo priemonės ir (ar) jų turinį erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio informacijos kategorijoms* arba nutatyti, ar visuomenės informavimo priemonėse paskelbta viešoji informacija skatina nesantaiką dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

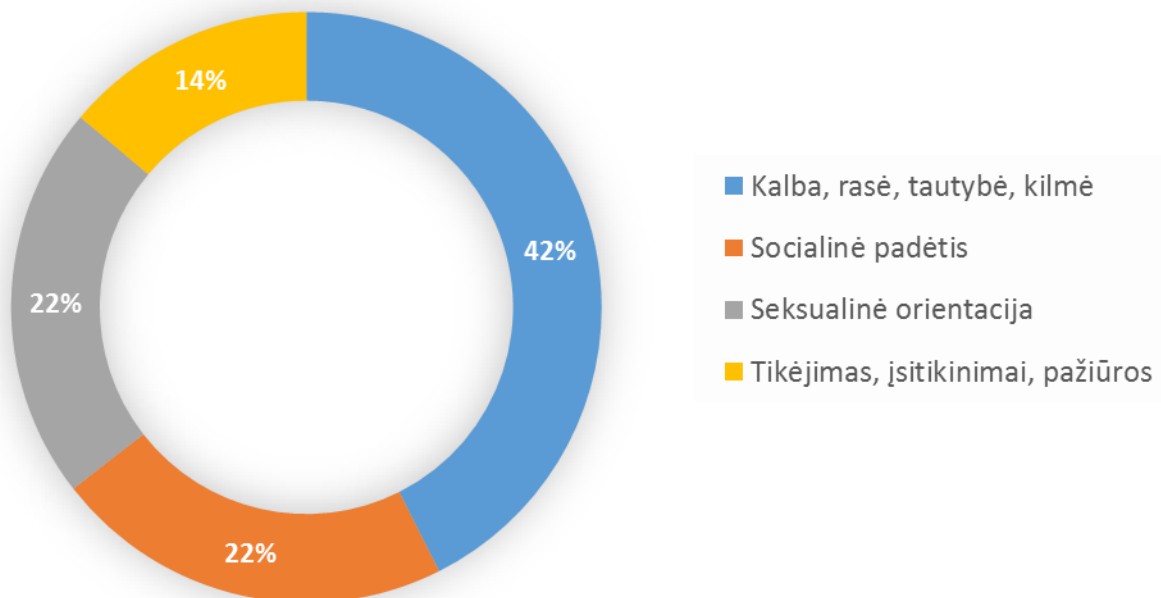
Minėtos žurnalistų etikos inspektoriaus funkcijos, pagrįstos ekspertinio vertinimo veikla, sudaro pamatą ikiteisminiams tyrimams, kuriuose visuomenės informavimo priemonė ar žurnalistas paprastai nefiguruoja. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje atliktos ekspertizės pasitarnauja ikiteisminiuose tyrimuose ir dėl pornografinės vaizdo ir garso produkcijos laikymo ir platinimo, ir dėl vaikų seksualinio išnaudojimo, ir dėl nesantaikos / neapykantos skatinimo ar kurstymo. Savo ruožtu tokia veikla ir funkcijos įgalina žurnalistų etikos inspektorių aktyviai dalyvauti vertinant bet kurio vartotojo kuriamą turinį. Neteisėtas turinys dažniausiai platinamas ten, kur mažiausi apribojimai – internete.

Per 2015 metus Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje buvo atliktos **103** ekspertizės ikiteisminiuose tyrimuose dėl nesantaikos kurstymo viešojoje informacijoje. Šių ekspertizių metu įvertinti **278** viešosios informacijos objektai. Kaip įprasta, daugiausia įvertinta interneto komentarų (214). Kita dalis – įvairūs užrašai, straipsniai, dainų tekstai – taip pat dažniausiai skelbiama internete.

Neapykantos kalba dažniausiai adresuota asmenims ar asmenų grupėms, skiriamoms *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* pagrindu (42 proc.), *socialinės padėties* ir *seksualinės orientacijos* (22 proc.), *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* (14 proc.) (žr. 15 diagramą).

15 diagrama

Neapykantos kalbos adresatas

Niekinimas arba tyčiojimas iš asmens ar asmenų grupės, skiriamos *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* pagrindu nustatytas 104 atvejais, *seksualinės orientacijos* – 48, *socialinės padėties* – 41, *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* – 30.

Kurstymo smurtauti ar fiziškai susidoroti atvejų nustatyta šiek tiek mažiau: *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* pagrindu – 42 atvejai, *seksualinės orientacijos* – 19, *socialinės padėties* – 10, *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* – 6. Kurstymas diskriminuoti 39 atvejais nustatytas *socialinės padėties* pagrindu, *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* – 29, *seksualinės orientacijos* – 22, *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* – 21 (žr. 3 lentelę, 39 psl.).

Kovai sui neapykantos kalba internete Lietuvoje skiriama aiškiai per mažai dėmesio. Ir nors Europos Komisijos iš dalies finansuojamo projekto „Saugesnis internetas“ rėmuose įsteigta „karštąja linija“ galima didžiuotis, ja visų spragų užpildyti neįmanoma. Kaip rodo kitų šalių patirtis, tam tikrais atvejais būtų kur kas efektyviau ne vykdyti neapykantos skleidėjų baudžiamąjį persekiojimą ir nubaudimą, bet tiesiog šalinti jų skleidžiamą informaciją, ypač atsižvelgiant į tai, kad informaciją perkelti į kitą tinklalapį nėra sudėtinga techninė procedūra.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu [Europos Komisija organizuoja dialogą su keturiomis didžiosiomis kompanijomis](#) – *Facebook, Google/Youtube, Twitter ir Microsoft*, po kurio planuojama parengti elgesio kodeksą (gaires) dėl neapykantos kalbos šalinimo. Šioje srityje ypatingas dėmesys skiriamas neapykantos kalbos atpažinimui ir greitam pašalinimui, kuris būtų reglamentuotas ne IT kompanijų vidaus elgsio taisyklėmis (angl. *community guidelines*), bet pagal ES ir nacionalinę teisę.

Elgesio kodeksu dialoge dalyvaujančios informacinių technologijų kompanijos įsipareigotų viešai laikytis tam tikro elgesio gairių. Tai apima ir IT kompanijų įsipareigojimą šalinti neteisėtą turinį, kai gaunamas atitinkamas pranešimas, nesvarbu, kokia kalba pranešimas ir iš kur jis gautas. IT kompanijos taip pat turėtų įsipareigoti dėl konkretaus nelegalaus turinio pašalinimo termino (pvz., 3 val. terminą *Facebook* jau yra sutarusi su Vokietija). Taip pat galvojama apie nacionalinių kontaktinių asmenų paskyrimą tiek IT kompanijose, tiek valstybėse narėse.

Pirmojoje vystomo dialogo dalyje kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės pasidalino savo patirtimi, kaip jose kovojama su neapykantos kalba internete ir kaip reaguojama į pranešimus:

Austrija pažymėjo, kad jų kompetentingų institucijų prašymai pašalinti turinį ne visada yra įvykdomi. Bendradarbiavimas su kompetentingomis institucijomis daug efektyvesnis terorizmo ir vaikų pornografijos atvejais – turinys gali būti pašalinamas per keliolika minučių, tačiau neapykantos kalbos atveju reakcija nėra tokia efektyvi. Be to, nėra aišku, kokios informacijos reikia turiniui pašalinti, kokia teisė taikytina. IT kompanijos linkusios taikyti savo vidaus taisykles, bet ne nacionalinę teisę.

Belgijos bendradarbiavimo patirtis su IT kompanijomis yra labai įvairi. Vyrauja požiūris, jog būtų tikslinga paskirti ES šalyse narėse kontaktinius asmenis bei susitarti dėl standartinės pranešimo, kuriuo informuojama apie neapykantos kalbą, formos.

Ispanijoje veikia specialusis prokuroras, kuris dirba su neapykantos nusikaltimais. Šalies baudžiamajame įstatyme kaip sunkinanti aplinkybė numatytas neapykantos nusikaltimo padarymas internete. Atsakingų institucijų bendradarbiavimas su IT kompanijomis tiriant neapykantos nusikaltimus sėkmingas būna ne visada.

Jungtinė Karalystė rengia veiksmų planą dėl neapykantos kalbos 2016–2020 metams, palaiko dialogą su IT kompanijomis ir pilietine visuomene, mano kad gairės ES lygiu naudingos, nes IT kompanijos patiria sunkumų bendradarbiaudamos su visomis ES šalimis narėmis. Kaip problemą įvardija nelegalų turinį interneto paieškos sistemose.

Nyderlandai siūlo nustatyti kontaktinius asmenis ES šalyse narėse, kurie palaikytų ryšį su IT kompanijomis. Šalyje veikia viešos-privačios partnerystės principu įkurtas *Nacionalinis neapykantos kalbos pranešimo centras* (MIND). Gavus pranešimą, įvertinamas jo teisėtumas, tuomet kreipiamasi į IT kompaniją dėl turinio pašalinimo. Jei prašymas nevykdomas, jis gali būti perduodamas tirti prokuratūrai. Daugiausiai pranešimų gaunama dėl socialiniuose tinkluose skleidžiamos informacijos. Turinio pašalinimo reakcijos laikas svyruoja nuo kelių valandų iki kelių savaičių.

Vokietija pranešė, kad 2015 metų pabaigoje pradėjo diskusijas su *Facebook*, *Google* ir *Twitter*, pasiekė susitarimą dėl visų pranešimų (ne tik kompetentingų institucijų, bet ir privačių asmenų). Šalies patirtis rodo, kad anksčiau reakcija į neapykantos kalbos pranešimus būdavo nepakankama. Laikomasi nuomonės, kad IT kompanijos turi vadovautis ne savo vidaus taisyklėmis, bet nacionaline teise.

Prancūzijos policijoje veikia specialusis padalinys, kuris iš įvairių šaltinių gauna ir tiria pranešimus apie neteisėtą turinį internete. Pranešimų dėl neapykantos kalbos pastaraisiais metais sparčiai daugėjo. Kiekvienas gautas pranešimas įvertinamas pagal nacionalinę teisę. Sunkumų kyla nustatant pusiausvyrą tarp neapykantos kalbos ir saviraiškos laisvės. Bendradarbiavimo patirtis su IT kompanijomis gana sėkminga.

Savo požiūrį į neapykantą kalbą ir reakciją į vartotojų pranešimus taip pat išsakė šios informacinių technologijų industrijos milžinės:

Facebook vadovaujasi savo gairėmis, šalina neapykantos kalbą. Nori sudaryti galimybę visiems asmenims pranešti apie neapykantos kalbą ir dirba 24/7, kad galėtų greitai reaguoti į pranešimus. Kiekvienas asmuo, pateikęs pranešimą, informuojamas apie jo nagrinėjimo eigą ir rezultatą. Vartotojams, kurių turinys suspenduotas, sudaroma apeliacijos galimybė. Atsižvelgia į pastabas dėl nepakankamo skaidrumo. Susiduria su sunkumais vertinant neapykantos kalbą.

Google / Youtube taip pat vadovaujasi savo vidaus elgesio taisyklėmis (elgesio kodeksu). Vartotojams yra sudaryta galimybė šio tinklo platformoje pranešti apie neteisėtą turinį. ES valstybių narių prašymus vertina pagal jų nacionalinę teisę, gali apriboti turinio prieigą toje šalyje, jei tai yra teisėta pagal vidaus taisykles.

Twitter vadovaujasi savo vidaus taisyklėmis, pagal kurias neapykantos kalba yra draudžiama. Reikalauja iš savo vartotojų pašalinti neteisėtą turinį ir turi galimybę sustabdyti vartotojo paskyrą, jei ji naudojama neteisėtiems tikslams. Sudaro galimybę vartotojams gauti informacijos, kuri patvirtina neteisėtus veiksmus, kopiją. Teisėsaugos institucijoms yra nustatyta speciali pranešimo forma. Reakcijos laiką lemia pateiktos informacijos detalumas, prieš šalindami turinį gali paprašyti papildomos informacijos.

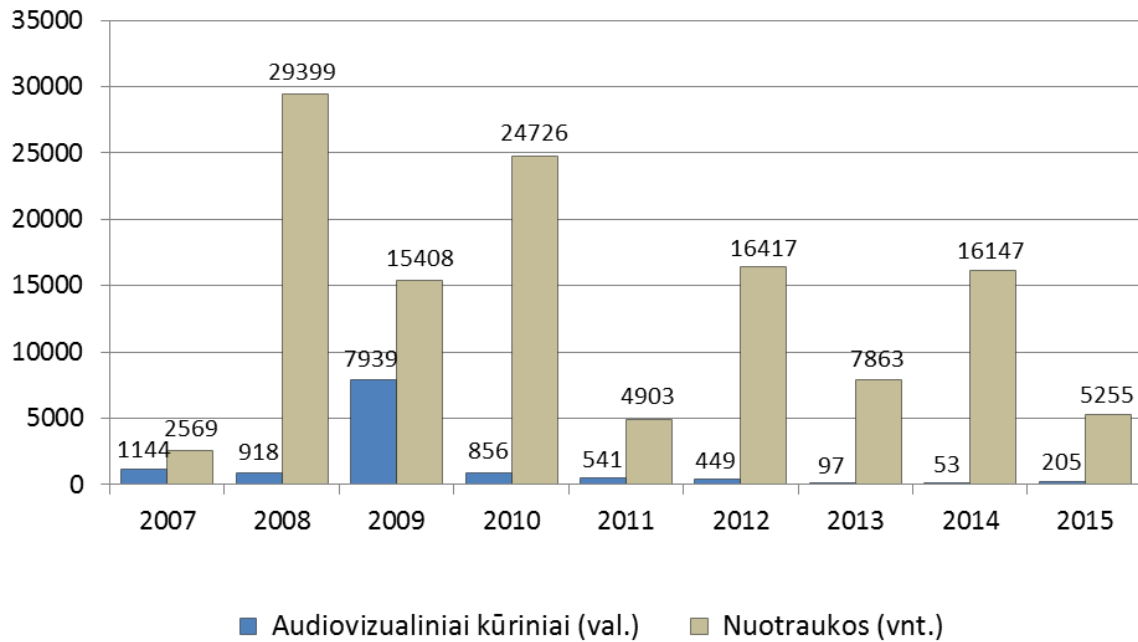

Microsoft neturi socialinio tinklo, tačiau teikia kitas paslaugas (paieškos, el. pašto, duomenų saugojimo, žaidimų ir pan.). Pranešimus iš valstybės institucijų, paremtus nacionaline teise, vertina pagal tos šalies nacionalinę teisę.

Ikiteisminiuose tyrimuose dėl pornografijos gamybos, disponavimo ir platinimo 2015 metais buvo atliktos **67** ekspertizės, kurių metu iširta **5255** nuotraukos ir **205 val.** audiovizualinio turinio (žr. 16–17 diagramas).

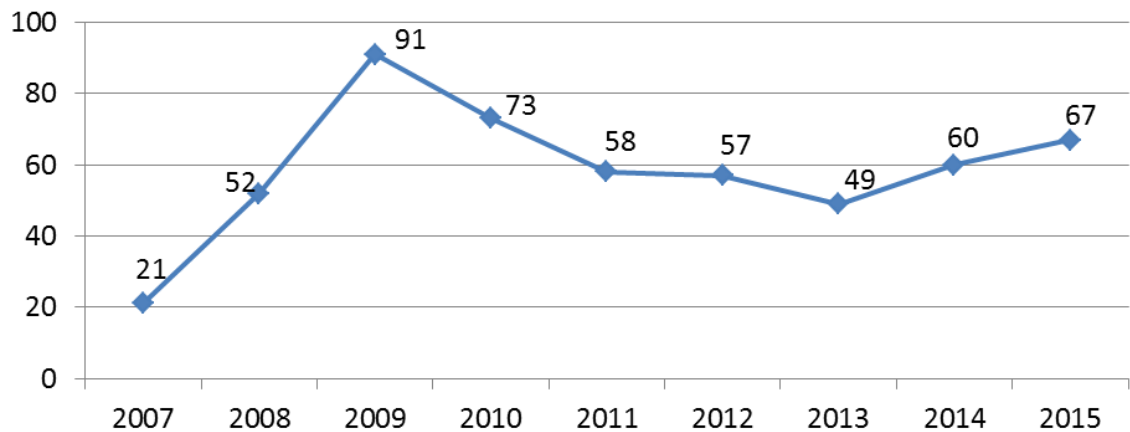
16 diagrama

Pornografinio turinio informacijos tyrimų apimtys

17 diagrama

Pornografinio turinio informacijos ekspertizės

NESANTAİKOS KURSTYMO VIEŠOJOJE INFORMACIJOJE CHARAKTERISTIKA

Gautų skundų (pareiškimų) charakteristika	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Informacija apie gautus ir išnagrinėtus skundus (pareiškimus), kai nėra pradėtas ikiteisminis tyrimas						
Gauta skundų (pareiškimų)	9	7	7	11	4	8
<i>Iš jų gautų iš:</i>						
valstybės institucijų ir įstaigų	-	-	3	2	3	4
nevyriausybinių organizacijų	-	-	2	4	-	-
kitų asmenų	9	7	2	5	1	4
Įvertinta objektų	n. d.	6	11	15	5	9
Nustatyta nesantaikos kurstyimo atvejų	-	-	-	1	4	1
Informacija apie gautus ir išnagrinėtus prašymus ikiteisminiuose tyrimuose						
Gauta prašymų	75	55	125	123	48	102
Atlikta ekspertizių	6	104	129	123	46	103
Įvertinta objektų	60	739	375	329	102	278
<i>Iš jų nustatytas nesantaikos (neapykantos, diskriminacijos) kurstymas:</i>						
dėl rasės, tautybės, kilmės ar kalbos	7	11	32	16	18	29
dėl seksualinės orientacijos	11	121	16	50	15	22
dėl tikėjimo, įsitikinimų (pažiūrų) ar religijos	-	-	6	2	7	21
dėl socialinės padėties (užimamų pareigų)	-	-	3	3	3	39
dėl istorinių faktų (holokausto) neigimo	3	1	-	-	-	-
<i>Iš jų nustatytas tyčiojimas (niekinimas, įžeidimas):</i>						
dėl rasės, tautybės, kilmės ar kalbos	22	87	158	69	32	104
dėl seksualinės orientacijos	10	401	14	140	23	48
dėl tikėjimo, įsitikinimų (pažiūrų) ar religijos	-	11	21	2	8	30
dėl socialinės padėties (užimamų pareigų)	-	9	11	6	1	41
<i>Iš jų nustatytas kurstymas smurtauti (fiziškai susidoroti):</i>						
dėl rasės, tautybės, kilmės ar kalbos	14	29	58	38	7	42
dėl seksualinės orientacijos	4	220	16	50	15	19
dėl tikėjimo, įsitikinimų (pažiūrų) ar religijos	-	2	7	1	6	6
dėl socialinės padėties (užimamų pareigų)	-	5	2	2	1	10
<i>Iš jų:</i>						
žurnalistų kūrinuose	4	-	6	2	-	-

Išvados ir rekomendacijos:

- Per 2015 metus Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje buvo atliktos **103** ekspertizės ikiteisminiuose tyrimuose dėl nesantaikos kurstymo viešojoje informacijoje. Šių ekspertizių metu įvertinti **278** viešosios informacijos objektai. Kaip įprasta, daugiausia įvertinta interneto komentarų (214). Kita dalis – įvairūs užrašai, straipsniai, dainų tekstai – taip pat dažniausiai skleista internete. Ikiteisminiuose tyrimuose vertinama viešoji informacija paprastai nesusijusi su žurnalistų veikla.
 - Neapykantos kalba dažniausiai adresuota asmenims ar asmenų grupėms, skiriamoms *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* pagrindu (42 proc.), *socialinės padėties ir seksualinės orientacijos* (22 proc.), *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų*: niekinimas arba tyčiojimas iš asmens ar asmenų grupės, skiriamos *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* pagrindu nustatytas 104 atvejais, *seksualinės orientacijos* – 48, *socialinės padėties* – 41, *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* – 30; kurstymo smurtauti ar fiziškai susidoroti atvejų nustatyta šiek tiek mažiau: *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* pagrindu – 42 atvejai, *seksualinės orientacijos* – 19, *socialinės padėties* – 10, *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* – 6; kurstymas diskriminuoti 39 atvejais nustatytas *socialinės padėties* pagrindu, *kalbos, rasės, tautybės, kilmės* – 29, *seksualinės orientacijos* – 22, *tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų* – 21.
 - Ikiteisminiuose tyrimuose dėl pornografijos gamybos, disponavimo ir platinimo 2015 metais Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje buvo atliktos **67** ekspertizės, kurių metu ištirta **5255** nuotraukos ir **205 val.** audiovizualinio turinio. Palyginti su ankstesniais metais, daugiau ištirta audiovizualinių kūrinių, bet mažiau nuotraukų.
 - Europos Komisijai vykdant dialogą su keturiomis didžiosiomis kompanijomis – *Facebook, Google / Youtube, Twitter* ir *Microsoft* – dėl neapykantos kalbos šalinimo į šį procesą būtina įsitraukti ir Lietuvai. Kadangi šioje srityje ypatingas dėmesys skiriamas neapykantos kalbos atpažinimui ir greitam turinio pašalinimui, Lietuva neturėtų praleisti progos pasisemti gerosios praktikos pavyzdžių iš kitų ES valstybių narių – Nyderlandų, Vokietijos. Lietuvoje daugiausia problemų kyla dėl neidentifikuotų ir prieglobą užsienio tarnybinėse stotyje gavusių svetainių valdytojų. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos praktika rodo, kad kai kurie jų net neturi kontaktinio el. pašto adreso, kuriuo būtų galima pranešti / įspėti apie saugomą neteisėtą turinį.
 - Kovai su neapykantos kalba internete Lietuvoje skiriama aiškiai per mažai dėmesio. Ir nors Europos Komisijos iš dalies finansuojamo projekto „Saugesnis internetas“ rėmuose įsteigta „karštąja linija“ galima tik džiaugtis, ja visų spragų užpildyti neįmanoma. Kaip rodo kitų šalių patirtis, tam tikrais atvejais būtų kur kas efektyviau ne vykdyti neapykantos skleidėjų baudžiamąjį persekiojimą ir nubaudimą, bet tiesiog šalinti jų skleidžiamą informaciją, ypač atsižvelgiant į tai, kad informaciją perkelti į kitą tinklalapį nėra sudėtinga techninė procedūra.
-

5. TEISĖKŪROS INICIATYVOS

Pagal Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. rugsėjo 12 d. nutarimu patvirtintus [Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos nuostatus](#)²⁷ inspektoriaus ir jo vadovaujamos tarnybos *misija* – (1) užtikrinti, kad visuomenės informavimo srityje būtų gerbiamos žmogaus teisės ir laisvės, (2) ugdyti visuomenės pilietiškumą, kritišką požiūrį į visuomenės informavimo procesus, (3) kelti visuomenės teisinį sąmoningumą, žmogaus teisių suvokimą, (4) puoselėti darnius viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų santykius su visuomene, (5) skatinti viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų atsakomybę. Strateginis Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos tikslas – žmogaus teisių apsauga visuomenės informavimo priemonėse. Viena šios tarnybos veiklos kryptių – pasiūlymų dėl įstatymų ir kitų teisės aktų projektų rengimas ir teikimas.

Praėjusių metų birželio 25 dieną Lietuvos Respublikos Seimas priėmė [Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymą](#)²⁸, kuriuo po ilgų diskusijų dekriminalizuotas įžeidimas: Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 straipsnis („Įžeidimas“) neteko galios **2015-07-10**, o šio kodekso 290 straipsnio („Valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens įžeidimas“) taikymas negalios nuo **2016-04-01**.

Pasiūlymo panaikinti baudžiamąją atsakomybę už įžeidimą privalumai ir trūkumai ne kartą buvo aptarinėjami plačiose diskusijose. Atskirą dėmesį šiam klausimui [savo 2011–2012 metų analitinėje apžvalgoje](#)²⁹ skyrė ir žurnalistų etikos inspektorius. Šioje žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos ataskaitoje pristatyti 2015 metų veiklos rodikliai aiškiai iliustruoja, kad panaikinus baudžiamąją atsakomybę už įžeidimą, asmens garbės ir orumo gynimas tapo sudėtingesnis ir mažiau efektyvus, o pažeidimai – dažnesni.

Asmens garbės ir orumo gynimas paskleidus apie asmenį tikrovės neatitinkančias, jo garbę ir orumą žeminančias *žinias (duomenis)* reglamentuotas Civilinio kodekso 2.24 straipsnyje. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse (nuo 2016-04-01 jį pakeis [Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas](#) – *past.*) administracinė atsakomybė nustatyta tik už tam tikrų pareigūnų garbės ir orumo pažeidimą.

Darytina išvada, kad nuo 2015-07-10 egzistuoja teisės spraga, nes įstatymuose nenumatyta efektyvi galimybė asmeniui teisme apginti savo garbę ir orumą, kai apie jį paskleidžiamos įžeidžiančios, nepadorios, užgaulios *nuomonės (vertinimai)* arba kai asmens garbė ir orumas yra pažeidžiami kitais būdais – nepadoriais gestais ar kitokiais įžeidžiančiais veiksmais. Ir nors asmuo dėl jo garbę ir orumą žeminančios informacijos (tiek žinių, tiek nuomonių) turi teisę pateikti skundą žurnalistų etikos inspektoriumi (Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 1 punktas), turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas šiuo atveju yra negalimas, tad skundo pateikimas žurnalistų etikos inspektoriumi ne visada gali būti efektyvi priemonė (Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnis).

Lietuvos Respublikos Seime 2015 metais registruotas [Seimo nario S. Šedbaro parengtas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas](#) (toliau – Projektas), kuriuo ketinta ne tik (1) panaikinti pirmiau aptartą teisės spragą, bet ir (2) numatyti civilinę atsakomybę už anonimiškai gautos informacijos, žeminančios asmens garbę ir orumą, paviešinimą³⁰. Pastabas šiam projektui žurnalistų etikos inspektorius pateikė kartu su savo alternatyviu pasiūlymu.

²⁷ Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Nr. XI-2217 „Dėl Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 108-5465) patvirtintų Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos nuostatų 12–15 punktai.

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XII-1888.

²⁹ Žurnalistų etikos inspektoriaus 2011-2012 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“, 57–59 psl.

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-3606.

Pirmiausia, atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) formuojamą praktiką dėl Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.24 straipsnio taikymo ginant asmens garbę ir orumą, kai apie jį viešai paskleidžiamos atitinkamo turinio žinios, pasiūlyta civilinę atsakomybę už įžeidimą reglamentuoti atskiru CK straipsniu – *Asmens garbės ir orumo gynimas dėl įžeidimo*, nekeičiant esamo CK 2.24 straipsnio ir jo dalių (numeracijos). Projektą siūlyta papildyti taip, kad būtų aiškios teisme įrodinėtinos faktinės aplinkybės ir įrodinėjimo pareigų paskirstymo taisyklės tarp šalių (ieškovo ir atsakovo), nagrinėjant civilinę bylą dėl įžeidimo:

„2.24¹ straipsnis. Asmens garbės ir orumo gynimas dėl įžeidimo

1. Asmuo turi teisę teismo tvarka reikalauti atlyginti viešu ar neviešu įžeidimu bet kokia forma (raštu, žodžiu, gestu, veiksmu) jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Po asmens mirties tokią teisę turi jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jeigu įžeidimas kartu įžeidžia ir juos.
2. Asmuo, kuris kreipėsi į teismą dėl įžeidimu padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo, turi įrodyti, kad jis buvo įžeistas. Preziumuojama, kad įžeidimas buvo, kol jį atlikęs asmuo neįrodo, kad įgyvendindamas savo teises jomis naudojosi sąžiningai.
3. Reikalavimą atlyginti turtinę ir neturtinę žalą nagrinėja teismas, nepaisydamas to, ar įžeidimą atlikęs asmuo atsiprašė įžeistojo, ar ne. Šiuo atveju atsiprašymas gali būti pagrindas mažinti įžeidimu padarytą turtinę ir neturtinę žalą.
4. Asmens garbės ir orumo gynimui dėl įžeidimo taip pat yra taikomos šio kodekso 2.24 straipsnio 5, 6 ir 8 dalyse numatytos taisyklės dėl tikrovės neatitinkančių ir asmens garbę ir orumą žeminančių duomenų paskleidimo.“

Žurnalistų etikos inspektoriui kilo abejonių dėl Projekto 1 straipsnio 8 dalies, kuria numatoma įteisinti civilinę atsakomybę už anonimiškai gautos informacijos, žeminančios asmens garbę ir orumą, paviešinimą, nes toks reglamentavimas gali nepagrįstai suvaržyti naudojimąsi saviraiškos laisve, kuris susijęs su viešosios informacijos rengėjo (skleidėjo) pareigomis ir atsakomybe. Žiūrint iš žurnalistų profesinei veiklai keliamų reikalavimų, žurnalistas turi teisę, o tam tikrais atvejais ir pareigą, skelbti anonimiškai gautą informaciją, ypač jei nepaskelbus tokios informacijos nukentėtų visuomenės (viešasis) interesas. Žurnalistas taip pat turi teisę, o kartu ir profesinę pareigą išsaugoti savo informacijos šaltinio konfidencialumą, jo neatskleisti. Todėl konkrečiu atveju įvertinti, ar informacija gauta anonimiškai, ar ne, objektyviai būtų sunku, ypač jei žurnalistas naudosis informacijos šaltinio paslapties teise. Be kita ko, teismas būtų apkrautas nereikalingu darbu, nes tik teismo sprendimu ir esant įstatyme nustatytoms sąlygoms galima reikalauti atskleisti informacijos šaltinį (Visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio 2 dalis). Nagrinėjamu atveju visiškai pakanka, kad žurnalistas, prieš paskleisdamas gautą informaciją viešai, turi pareigą ją patikrinti, įsitikinti jos tikrumu, o jei tokios galimybės nėra – pranešti, kad informacija gali būti nepatikima (Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Be viso to, įstatymas viešosios informacijos rengėjams draudžia skelbti nepagrįstus, nepatikrintus, faktais neparemtus kaltinimus (Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 8 dalies 4 punktas).

Tokios įstatymo nuostatos reiškia, kad žurnalistas (viešosios informacijos rengėjas), prieš paskleisdamas gautą informaciją, nepaisant to, ar ji gauta anonimiškai, ar ne, privalo šią informaciją patikrinti, įsitikinti jos tikrumu. Todėl žurnalistu teisinę atsakomybę sąlygoja ne tiek jo santykis su informacijos šaltiniu (neatmetama, kad tai taip pat svarbi sąlyga, ypač viešosios informacijos rengėją atleidžiant nuo redakcinės atsakomybės pagal Visuomenės informavimo įstatymo 54 str. 1 d.

nustatytas sąlygas), kiek jo santykis su informacija. LAT jau yra konstatavęs, kad žurnalistams, kitiems viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams (konkrečiu atveju LAT nutartyje minimas istorinės monografijos rengėjas – *past.*) *galioja bendrosios Visuomenės informavimo įstatyme nustatytos asmens, skelbiančio viešą informaciją, elgesio taisyklės, todėl, atsižvelgiant į Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punktą, knygos autorius turėjo pateikti teisingas, tikslias ir nešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus. <...> Dėl to darytina išvada, kad knygos autorius turėjo patikrinti ketinamą skelbti informaciją, laikydamasis profesinei veiklai keliamų reikalavimų, o paskelbus tikrovės neatitinkančią ar netikslią informaciją apie asmenį, kuri žemina asmens garbę ir orumą, privalo šią žinią paneigti (Visuomenės informavimo įstatymo 15, 44 straipsniai) ir, ieškovei prašant, atlyginti neturtinę žalą (CK 2.24 straipsnio 1 dalis).*³¹

Svarbu ir tai, kad Civilinės atsakomybės įteisinimas už anonimiškai gautos informacijos, žeminančios asmens garbę ir orumą, paskelbimą iš esmės (1) nekeičia esamos civilinės atsakomybės pagrindų, bet (2) riboja žurnalisto (viešosios informacijos rengėjo) veiksmų laisvę ieškant ir gaunant informaciją, dirbant su informacijos šaltiniais.

Pirmuoju aspektu pažymėtina, kad galiojant Civilinio kodekso 2.24 straipsnio nuostatomis, visuomenės informavimo priemonei (ne žurnalistui – *past.*) atsakomybė už tikrovės neatitinkančios, asmens garbę ir orumą žeminančios informacijos paskleidimą kyla ir šiuo metu: tuo atveju, jei nagrinėjamo turinio informacija buvo gauta anonimiškai (nėra atskleidžiamas jos šaltinis), visuomenės informavimo priemonė už ją atsako kaip už savo (CK 2.24 straipsnio 5 dalies).

Antruoju aspektu pažymėtina, kad draudimo viešinti anonimiškai gautą informaciją nustatymas preziumuoja neteisėtus informaciją paskleidusio asmens veiksmus, kai jis remiasi anonimiškai gauta informacija apie kito asmens galimai daromą pažeidimą. Be to, kad ši nuostata iš esmės trukdytų skelbti informaciją apie įtarimus kito asmens atžvilgiu, kai oficialiai nėra pradėtas tyrimas, visuomenei taip pat būtų apribota teisė gauti objektyviai svarbią informaciją, kuri ateityje gali ir nepasitvirtinti (pvz., rinkimų pažeidimų stebėjimas, fiksavimas ir pranešimas apie galimus pažeidimus). Be to, aptariamam atveju profesinės etikos taisyklės įpareigoja viešosios informacijos rengėją (skleidėją) pranešti visuomenei apie nepasitvirtinusius įtarimus (Visuomenės informavimo etikos kodekso 34 straipsnis), o Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) yra pažymėjęs, kad žurnalisto veikloje būtų nepagrįsta iš jo reikalauti savo paskleistą informaciją patvirtinti ikiteisminio tyrimo medžiaga, t. y. laukti, kol ikiteisminis tyrimas bus nutrauktas arba priimtas apkaltinamasis nuosprendis. EŽTT vertinimu, negalima daryti asmenų, paskleidusių informaciją, likimą priklausomą nuo to, ar baudžiamojo persekiojimo institucijos nusprendžia palaikyti kaltinimus, ar pajėgia užtikrinti asmens, prieš kuriuos žiniasklaidos atstovai pateikė teiginius spaudoje, nuteisimą, todėl situacijose, kai yra pateikiami faktinio pobūdžio teiginiai ir nepakankamai įrodymų jiems pagrįsti, o žurnalistas diskutuoja apie „tikrą“ viešąją, visuomeninį interesą, pirmaeilium dalyku tampa patikrinimas, ar žurnalistas elgėsi profesionaliai ir sąžiningai³².

Savo pastabose inspektorius pažymėjo ir tai, kad CK 2.24 straipsnyje sąvoka visuomenės informavimo priemonė turėtų būti keičiama kita – į *viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo*, nes ji apima visus visuomenės informavimo srities (viešosios informacijos) dalyvius. Nagrinėjamo aspektu priemonė tėra materialus objektas (knyga, laikraštis, interneto svetainė), bet ne subjektas, todėl ji negali turėti teisių ar pareigų, taip pat jai negali kilti atsakomybė, vadinasi, ji negali būti ir ginčo šalimi (žr. šios ataskaitos priedą, 45–46 psl.).

³¹ Žr. LAT 2012-05-16 nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-222; 2008-09-23 nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-394.

³² Žr. EŽTT 2008-07-29 sprendimą byloje *Flux v. Moldova* (Nr. 6), pareiškimo Nr. 22824/04, 2009-11-24 sprendimą byloje *Flux v. Moldova* (Nr. 7), pareiškimo Nr. 25367/05, 2011-04-19 sprendimą byloje *Kasabova v. Bulgarija*, pareiškimo Nr. 22385/03; LAT 2012-02-13 nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-32/2012, LVAT 2012-03-22 nutartį administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-1309/2012.

Žurnalistų etikos inspektoriaus pasiūlymai dėl CK 2.24 straipsnio pakeitimo ir Civilinio kodekso papildymo 2.24¹ straipsniu, numatančiu civilinę atsakomybę už asmens įžeidimą kol kas nesulaukė dėmesio, o ankstesnės žurnalistų etikos inspektoriaus teisėkūros iniciatyvos taip pat kol kas liko neįgyvendintos: 1) dėl [Visuomenės informavimo kontrolieriaus įstatymo projekto](#) kol kas vyksta diskusijos su žiniasklaidos sektoriaus dalyviais; 2) [Visuomenės informavimo įstatymo 24 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas įregistruotas](#), bet nuo 2013-11-18 daugiau nesulaukęs dėmesio³³, nepaisant to, kad jis glaudžiai susijęs su prieš metus patvirtinta [Lietuvos Respublikos nacionaline kovos su korupcija 2015–2025 metų programa](#)³⁴ ir šios [programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano priemonėmis](#)³⁵.

Išvados ir rekomendacijos:

-
- Nuo 2015-07-10 panaikinus baudžiamąją atsakomybę už asmens įžeidimą neliko efektyvių priemonių teismo keliu apsiginti nuo viešo įžeidimo – ar jis būtų išsakytas žodžiu, raštu ar kitu elgesiu. Atsižvelgdamas į šią teisės spragą, žurnalistų etikos inspektorius Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui pateikė pasiūlymą dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo nauju – 2.24¹ straipsniu. Pataisomis siekiama numatyti civilinę atsakomybę už asmens įžeidimą, turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą, taip pat naują asmens pažeistų teisių gynimo būdą – atsiprašymą.
 - Visuomenės informavimo įstatymo 24 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, kuriuo siekiama didesnio viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) veiklos skaidrumo, įregistruotas dar 2013 metais. Tačiau esminių diskusijų dėl šio teisės akto projekto nevyko. Pažymėtina, jog šis teisės akto projektas glaudžiai susijęs su 2015 metais patvirtintos Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano priemonėmis. Atsižvelgiant į tai, turėtų būti grįžta prie žurnalistų etikos inspektoriaus inicijuoto įstatymo projekto svarstymo.
 - Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus parengto Visuomenės informavimo kontrolieriaus įstatymo projekto nuo 2014 metų vyksta diskusijos su visuomenės informavimo sektoriaus dalyviais. Esminės šių dalyvių pastabos, susijusios su (1) terminu, per kurį žurnalistų etikos inspektoriumi turi būti pateiktas skundas, ir (2) įrodinėjimo pareiga pagrįsti informacijos atitiktį tikrovei, kuri kiltų viešosios informacijos rengėjui (skleidėjui), paskleidusiam asmens garbę ir orumą žeminančią informaciją. Pažymėtina, kad šio sektoriaus dalyviai pritarė projekte siūlomai nuostatai išplėsti žurnalistų etikos inspektoriaus funkcijas numatant pareigą tirti žurnalistų, viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) skundus dėl valstybės ar savivaldybės institucijų ar įstaigų, taip pat tam tikrų pareigūnų veiksmų (neveikimo), kuriais pažeidžiamos žurnalistų, viešosios informacijos rengėjo ir (ar) skleidėjo profesinės teisės ir (ar) neleistinais varžoma ar trukdoma jo veikla.

³³ Visuomenės informavimo įstatymo 24 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIIP-1139.

³⁴ Lietuvos Respublikos 2015-03-10 nutarimas Nr. XII-1537 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos patvirtinimo“.

³⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015-06-17 nutarimas Nr. 648 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“.

III. PRIEDAI

Projekto lyginamasis variantas

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
CIVILINIO KODEKSO 2.24 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR KODEKSO PAPILDYMO
2.24¹ STRAIPSNIU
IŠSTATYMAS**2016 m. d. Nr.
Vilnius**1 straipsnis. 2.24 straipsnio pakeitimas**

Pakeisti Civilinio kodekso 2.24 straipsnį ir jį išdėstyti taip:

„2.24 straipsnis. Asmens garbės ir orumo gynimas

1. Asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės, taip pat atlyginti tokių duomenų paskleidimu jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Po asmens mirties tokią teisę turi jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jeigu tikrovės neatitinkančių duomenų apie mirusįjį paskleidimas kartu žemina ir jų garbę bei orumą. Preziumuojama, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai.

2. Jeigu tikrovės neatitinkantys duomenys buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę (spaudoje, televizijoje, radijuje, **internete** ir pan.), asmuo, apie kurį šie duomenys buvo paskleisti, turi teisę surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad **viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas, valdantis** visuomenės informavimo priemonę, šį paneigimą nemokamai išspausdintų ar kitaip paskelbtų. **Viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas** ~~Visuomenės informavimo priemonė~~ šį paneigimą privalo išspausdinti ar kitaip paskelbti per dvi savaites nuo jo gavimo dienos. **Viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas** ~~Visuomenės informavimo priemonė~~ turi teisę atsisakyti spausdinti ar paskelbti paneigimą tik tuo atveju, jeigu paneigimo turinys prieštarauja gerai moralei.

3. Reikalavimą atlyginti turtinę ir neturtinę žalą nagrinėja teismas, nepaisydamas to, ar tokius duomenis paskleidęs asmuo juos paneigė, ar ne.

4. Jeigu **viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas** ~~visuomenės informavimo priemonė~~ atsisako spausdinti ar kitaip paskelbti paneigimą arba to nepadaro per šio straipsnio 2 dalyje nustatytą terminą, asmuo įgyja teisę kreiptis į teismą šio straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka. Duomenų, neatitinkančių tikrovės ir žeminančių kito asmens reputaciją, paneigimo tvarką ir terminus tokiu atveju nustato teismas.

5. **Viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas** ~~Visuomenės informavimo priemonė~~, paskleidusįs asmens reputaciją žeminančius ir tikrovės neatitinkančius duomenis, privalo atlyginti asmeniui padarytą turtinę ir neturtinę žalą tik tais atvejais, kai jis žinojo ar turėjo žinoti, jog paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, taip pat kai tuos duomenis paskelbė jos darbuotojai ar duomenys paskleisti anonimiškai, o **viešosios informacijos rengėjas ir (ar) skleidėjas** ~~visuomenės informavimo priemonė~~ atsisako nurodyti tuos duomenis pateikusį asmenį. Visais kitais atvejais turtinę ir neturtinę žalą privalo atlyginti duomenis paskleidęs asmuo ir jo veikla.

6. Paskleidęs tikrovės neatitinkančius duomenis asmuo atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės, jeigu tie duomenys yra paskelbti apie viešą asmenį bei jo valstybinę ar visuomeninę veiklą, o juos paskelbęs asmuo įrodo, kad jis veikė sąžiningai siekdamas supažindinti visuomenę su tuo asmeniu ir jo veikla.

7. Jeigu nevykdomas teismo sprendimas, įpareigojantis paneigti tikrovės neatitinkančius duomenis, žeminančius asmens garbę ir orumą, teismas nutartimi gali išieškoti iš atsakovo baudą už kiekvieną teismo sprendimo nevykdymo dieną. Baudos dydį nustato teismas. Ji yra išieškoma ieškovo naudai, nepaisant neturtinės žalos atlyginimo.

8. Šio straipsnio taisyklės taip pat yra taikomos ginant pažeistą juridinio asmens dalykinę reputaciją.

9. Šio straipsnio taisyklės netaikomos teismo proceso dalyviams, kurie už teismo posėdžio metu pasakytas kalbas bei teismo dokumentuose paskelbtus duomenis neatsako.“

2 straipsnis. Kodekso papildymas 2.24¹ straipsniu

Papildyti Civilinį kodeksą nauju 2.24¹ straipsniu ir jį išdėstyti taip:

„2.24¹ straipsnis. Asmens garbės ir orumo gynimas dėl įžeidimo

1. Asmuo turi teisę teismo tvarka reikalauti atlyginti viešu ar neviešu įžeidimu bet kokia forma (raštu, žodžiu, gestu, veiksmu) jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Po asmens mirties tokią teisę turi jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jeigu įžeidimas kartu įžeidžia ir juos.

2. Asmuo, kuris kreipėsi į teismą dėl įžeidimo padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo, turi įrodyti, kad jis buvo įžeistas. Preziumuojama, kad įžeidimas buvo, kol jį atlikęs asmuo neįrodo, kad įgyvendindamas savo teises jomis naudojosi sąžiningai.

3. Reikalavimą atlyginti turtinę ir neturtinę žalą nagrinėja teismas, nepaisydamas to, ar įžeidimą atlikęs asmuo atsiprašė įžeistojo, ar ne. Šiuo atveju atsiprašymas gali būti pagrindas mažinti įžeidimo padarytą turtinę ir neturtinę žalą.

4. Asmens garbės ir orumo gynimui dėl įžeidimo taip pat yra taikomos šio kodekso 2.24 straipsnio 5, 6 ir 8 dalyse numatytos taisyklės dėl tikrovės neatitinkančių ir asmens garbę ir orumą žeminančių duomenų paskleidimo.“

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

Respublikos Prezidentas